پێوانەو هەڵسەنگاندن

Measurement & Evaluation

م. نارين كمال سعيد

پێوانەو هەڵسەنگاندن Measurement □ Evaluation

گومانی تێدانیە پرۆسەی هەلسەنگاندن مێژوویەکی دوورو درێژی هەیە لەو رۆژەوە مرۆڤ مرۆڤ راست و چەپی خۆی زانیوە .بەکاری هەلسەنگاندنی شت و دیاردەکانی چواردەوری هەلساوە ،واتە زانیویەتی وەررزی زستان ساردو وەرزی هاوین گەرم و هەندێك شت رەق و هەندێکی تر نەرم ،یان گۆشتی ئاژەلێکی تر .دواتر کاتیك مرۆڤ فێری پیشەو کارێك بوو لە کاتی کارکردن و راهێناندا ،توانیویەتی لێ هاتووی شاگردو کەسانی تری چواردەوری هەڵبسەنگینی و بلّی ئەم باشترو زیاتر گرنگی بە پرۆسەی پێوانەو هەلسەنگاندن دراو لە رێگەیەوە تواناو لێهاتوویی و خاڵە بەهێزو لاوازەکانی فێرخوازەکانی پێ دیاریدەکرا

پێش هەزارەها ساڵ چینیە کۆنەکان تاقیکرنەوەی جۆراو جۆریان بۆ هەڵسەنگاندنی توانای تاکەکانیان و هەڵبژاردنی سەرکردەو لێپرساو و بەرێوەبەرو فەرمانبەری سەرکەوتوو بلیمەت بەکارهێناوە ، هەروەها لەکۆمەڵگای یۆنانی کۆن فەیلەسوفەکانی وەك (سوقرات و ئەفلاتۆن و ئەرستۆ)فێرخوازەکانی خۆیان هەڵسەنگاندوەو لە رێگای زارەکی و پرسیاری جۆراو جۆرەوە،تواناو لێهاتوویەکانیان دیاریکردووە.

ئیتر بەم شێوەیە مرۆڤ لە سەرجەم قۆناغەکانی ژیانی و لە هەموو کۆمەڵکاکان پێویستی بە پێوانەوهەلسەنگاندن بووەو بەکاری هێناوە،هەر چەندە لە سەرەتادا جۆری تاقیکردنەوەو کەرەستەو ئامێرەکان سادەو ساکارو هەندێك جاریش کرچ و کاڵ بوون ،بەلاّم لەگەل هەموو ئەو کەم و کورتیانە ،هەر بەکاریان هێناوەو لەژیانی رۆژانەدا سوودیان لێوەرگرتوون ،سەرەتا زۆربەی تاقیکردنەوەکان زارەکی بوون دواتر بوون بە نووسین ،یەکەم جار زیاتر بۆ هەڵسەنگانی کارو چالاکی و پیشەو فێروون بەکار دەهات ،دواتر گەشەی کردوو پەل و تەرزی هاوێشت بۆ بواری پێوانەکردنی زیرەکی و کەسایەتی و حەزوو ئاراستەو بەهرەو داهێنان .

جێگای خۆیەتی کە لێرەدا ئاماژەی بۆ بکەین ،ئەویش ئەوەیە کە (ئەلفرید بینیە)ی فەرەنسی یەکەم کەسە کە لە سالی (1905)بە هاوکاری (سیمۆن)ی هاوەڵی یەکەم زیرەکی پێویان ئامادەکردو بە مەبەستی پێوانەکردنی زیرەکی و لێهاتوویی و توانای فێربوونی فێرخواز ، بەکاریان هێناو لە رێگاەیەوەمندال و فێرخوازە مام ناوەندی یان دواکەوتوو بیرکۆلّەکان جیادەکردەوە،ئەم زیرەکی پیوو تاقیکردنەوەی بیینیە بوو بە سەرچاوەو هاندەر بۆ لە دایك بوون و دانانی چەندەها ئەزموون و تاقیکردنەوەو زیرەکی و بەهرە پیو.

پێوانەکردن (القیاس) Measurement :–

چەمك و زاراوەی پێوانەکردن، لـە لای زۆربەمان ئاشکرایەو رۆژانە گوێ بیستی دە ـبین ، چونکە وە ستاو کرێکارو ئەندازیار رۆژانە پێوانەی درێژی و پانی بەرزی خانوو زەوی دیوار دە کەن ، هەروەها بازر گان رۆژانە لـە رێگەی مەترەکەی دەستی پێوانەی قوماش دەکات (قەساب و گوشت فرۆش ،سەوزەو میوە فرۆش ---- هتد) رۆژانە لـەرێگەی تەرازوو کیلۆکانیانەوە پێوانەی ئەو کەل و پەل و شتانەی دەکەن کە ـبە هاوولاّتیانی دەفرۆشن ،لـە هەمووشیان گرنگترە ،پێوانەکردنی لێهاتوویی و فێربوونی فـێر خوازەکا ـنە ، کە بەردەوام مامۆستا لـە ریگەی تاقیکردنەوەکانەوە پێوانەیان دەکات ،بەلاّم لـەگەل ـبەر ـبلاّوی ـبەکارهێنانی زاراوەی پێوانە کردن تاوەکو ئیستا پێناسەیەکی سەرتا سەری گ شت گیری و هەمەلایە ـنە ـبۆ زاراوەی پێوانەکردن نیە ، بەلّکو کۆمەلێك پێناسەی جۆراو جۆر هەیە کە گرنگترینیان ئەمانەی خوارەوەن :–

1- پێوانەکردنی مانای وەسف کردنی دیاردەو شتەکان بە بەکارهێنانی ژمارەکان .
2- پێوانەکردن بریتیە لـە پێدانی ژمارەکان بەشت و دیاردە کان ـبە پـێی جۆرە یا ساو رێ سایەکی دیاریکراو .
3- پێوانەکردن بریتیە لـە کۆکردنەوەی زانیاری وداتا لـەسەر خاسیەت و مۆرکی بوونەوەر و د ـیاردەو تەنەکان ،بەمەبەستی دیاریکردنی برِەکانیان .

لـە ـبواری دەروونزا ـنیدا ،پێوا ـنەکردن ما ـنای د ـیاریکردنی خا سیەت خە سلّەتەکانی مرۆڤە(عەقلی و هەلـچوونی و کۆمەلایەتی و جەستەیی و جوولـەیی) لـە رێ گەی پـێدانی ژ مارەو دیاریکردنی برِی ئەو خاسیەتە هەروەها لـە بواری پەروەردەو فێرکردنیشدا پێوانەکردن بریتیە لـە دیاریکردنی برِی فێربوونی فێرخواز ئەویش لـە رێگەی بەکارهێنانی جۆرەها تاقیکردنەوەی زارەکی و نووسین و جێبەجێکردنی کارەکە لـە بواری پراکتیکدا.

پێوانەکردن یان راستەوخۆیە کاتێك کە پێوانەی درێژی یان کێشی کەسێك یان دیاردەیەك دەکەین یان ناراستەخۆیە لـە کاتێك کە لـە رێگەی گەرمی پێوەوە پێوانەی پلـەی گەرما دەکەین

یان کاتێك لە ڕێگەی زیرەکی پێوەوە پێوانەی زیرەکی مرۆڤ دەکەین لە راستیدا هەموو دیاردە دەروونیەکان ناراستەوخۆ پێوانە دەکرێن لە بەر ئەوەی بوونی ماددیان نیە ,بەڵکو ئێمە خۆمان ناوەکانی وەك (زیرەکی ،ئازایەتی ، بیرکردنەوە،داهێنان ،کەسایەتی،تورەبوون ، شەرم ، ترس، بەهرە،....هتد)

لەو دیاردەیە دەنێین بەڵام لە راستی و واقیعدا هیچ بوونێکی ماددی و بەرجەستەکراوی نییە. واتە ئەگەر جەستەی مرۆڤ توێ توێ بکەین .ئەوا هەست بە بوونی (گور چیلە و دڵ و سی و ریخۆڵە و مێشك) دەکەین.بەڵام شتێك نادۆزینەوە و هەست بە بوونی شتێکی ماددی ناکەین کە ناوی (بیرکردنەوە یان زیرەکی یان تورەبوون یان شەرم بێت) بەڵکو بە شێوەیەکی نارا ستەوخۆ پێوانەی ئەو دیاردە دەروونیانە دەکەین ئەویش لە ڕێگەی ڕفتارو هەلس و کەوتی درەکیەوە.واتە ئێمە کۆمەڵێك پرسیار وەك زیرەکی پێوێك دەدەین بە ژمارەیەك فێرخواز کێ زۆرترین نمرەی لە سەر ئەو زیرەکی پێوە وەرگرت .دەڵێین ئەو کەسە لە هەموویان زیرەکترە بەڵام ئەو کەسەی لە هەموویان کەمتر نمرە وەردەگرێ پێی دەڵێین دوا کەوتوو بیرکۆ لە کەوا تە ئێمە لە رێ گەی وەڵامەکانی فێرخوازەکانەوە زیرەکیو تەمبەلی وبیرکۆڵی دیاری دەکەین هەروەها بەهەمان شێوەش لە ڕێگەی(گۆڕانکاریە کانی دەم و چاو و زەرد هەڵ گەران و لێدانی دڵ و هەنا سەدان ...هتد)دەست نیشانی کەسی ترساوو هەڵچوو دەکەین.

پێوانەکردنی راستەوخۆ ئاسانتر و وردتر و راستگۆترە لە پێوانەکردنی نارا ستەخۆ لە بەر ئەوەی لە پێوانەکردنی راستەوخۆدا یەکسەر پێوانەی دیاردەکە (درێژی ،پانی ، بەرزی ، کێش ...هتد) دەکەین و لەبەرچاوە بەڵام لە پێوانەکردنی ناراستەوخۆدا پێوانەی دیاردەکانی (زیرەکی ،بیرکردنەوە ،یادکردنەوە ، هەلسەنگاندن ،تێگەیشتن) دەکەین و هەست پێ کراو نین بەڵکو گریمان و چەمکی نادیارن ،لەبەر ئەوە جۆرەها فاکتەر کاریگەریان لەسەر هەیە ،سەرەڕای ئەوەش دیاردە دەروونیەکان ئالۆزو هەمەلایەن و بە ئاسانی پێوانە ناکرێن ،لە هەمووشی گرنگتر ئەوە یە مەزاج و حەزو ئارەزوو پاڵنەرەکانی تاك کاریگەرییان لەسەر پرۆسەی پێوانەکردن هەیە لەوانەیە بەئاسانی زانیاری نەدەن و بەرانبەر چەواشە بکەن .

ئەزموون،تاقیکردنەوە،پێوانەکار(الاختبار Test)

پرۆسەی پێوانەکردن بریتیە لە کۆکردنەوەی زانیاری و داتا لەسەر دیاردەکان ،بەڵام ئەم پرۆسەیە پشت بە تێست و پێوانەکاری تایبەت بە دیاردە کە دەبە ستێت ،وا تە ناتوانین بێ تاقیکردنەوەو راپرس و پێوانە کار پرۆسەی پێوانەکردن و کۆکردنەوەی زانیاری بە ئەنجام

بگەیەنین ،واتە پێوانەکار کرەستەو ئامرازی سەرەکی پێوانەکردنەو لـە ریگەیەوە زانیاری و داتا لـەسەر دیاردەکان کۆدەکەینەوە .

ئیستا دەتوانین بپرسین و بڵێین ،پێوانەکار چیە ؟

پێوانەکار بریتیە لـە کۆمەڵیك پرسیار یان هەڵویست یان وێنە یان یە ئا کام گەیاندنی زنجیرەیەك چالاکی و کاری پراکتیکی کە پێویستە فێرخواز (یان هەر کە سێکی تر)وەلامیان بداتەوەو جێبەجێیان بکات .

ئیتر وەلامدانەوەکە یان بەقسە و گوتاری زارەکی یان نووسراو دەبێت یان لـە رێگەی چارەسەر کردن و هەڵهێنانی گرفتەکەوە دەبێت یان لـە رێ گەی هەڵ سیان یەکارو چالاکیەکی پراکتیکەوە دەبێت ،وەبە پرسیارو برگەو وێنە بەش و هەڵوێستەکانی پێوانەکاریش دەگوترێت (برگە و بەندەکانی پێوانەکار).

پرسیارو بەندو برگەکانی پێوانەکار ،بریتیە لـە نموونەیەك کە بە مەبەستی پێوانەکردنی ئەو خاسیەت و خەسلـەتەی کە مەبەستە (زیرەکی ،خوسازدان ،شەرم ،ترس ،یادکردنەوە،بیرکردنەوە ،گۆشەگیری ،دەست پاکی)دانراون ،واتە هەموو لایەك و قوژبن و ئەم سەرو ئەو سەری دیاردەکە پێوانە ناکات ،بەلکو وەك نموونەیەك پێوانەی دەکات ،ینجا تا پرسیار و برگەکانی زۆرو سەرتاسەری بن ،ئەوا زۆر لایەنی دیاردەکە پێوانەی دەکات ،ئینجا تا پر سیارو بر گەکان زۆرو سەرتاسەری بن ،ئەوا زۆر لایەنی دیاردەکە پێوانە دەکات و دەر ئەنجامەکەی بابەتی تر دەبێت .

هەڵسەنگاندن (التقویم)(Evaluation)

چەمکی هەڵسەنگاندن جیاوازە لـە هەردوو چەمك و زاراوەی پێوانەکارو پێوانەکردن لـە بەرئەوەی هەڵسەنگاندن بەرفراوانترو سەرتاسەریترە و هەردوو چەمکی پێوانەکردن و پێوانەکاریش لـە خۆ دەگرێت واتە یەکەم جار دەبێت تێست و پێوانەکار ئامادەبکرێت دوا تر لـە رێ گەی ئەو تێ ستە و پێوانەکارەوە زانیاری و داتا کۆ دەکرێتەوەو پرۆسەی پێوانەکردن بەئەنجام دەگەیەنرێت دواتر بڕیار لـە سەر ئەو زانیاری و داتایانە دەدرێت و لـەبەر رۆشنایی پێوەری(معیار)تایبەتی هەڵدەسەنگێندرێن.

بۆچوونی سۆنداریك هەڵسەنگاندن بریتیە لـە دەرکردن و وەر گرتنی کۆ مەلێك بر یار دەر بارەی سەرکەوتنی فیـرخوازو پێش کەوتنی لـە خوێندن.

بەڵام گرۆنلاند لـەو برِوایەدایە کە هەڵـسەنگاندن بریتیە لـە پرۆسەیەکی رێک خراو بۆ دیاریکردنی چەندێتی سوود وەرگرتنی فیـرخواز لـەو ئامانجە پەروەردەییانەی کە پێشتر دانراون.

لە بواری پەروەردەدا مەبەستی سەرەکی پرۆسەی هەڵسەنگاندن بریتیە لە:-

1-بریاردان لەسەر مەوداو ئاستی گونجاندنی پرۆگرام بۆ فێرخوازەکان.
2- دیاریکردن و دەست نیشانکردنی لایەنە بەهێـزو لاوازەکانی پرۆگرام.
3- دیاریکردن و زانینی خاڵە بەهێزو لاوازەکانی فێرخواز.
4- هەڵسەنگاندن یارمەتی مامۆستا دەدات کە توانا و حەزوو ئارەزوو ئامادەباشیەکان فێرخواز بدۆزێتەوە.
5- هەڵسەنگاندن یارمەتیدەری مامۆستایە تا لە ڕێگەیەوە خۆی بنا سێت وەها ست یە خا ڵە یەهێزو لاوازەکانی ڕێگا و شێوازەاکانی وانە گوتنەوەیی و پەیوەندیەکانی لە گەڵ فێرخواز بکات، بۆ ئەوەی دووبارە پێدا چوونەوەیەك بۆ ڕێ گاو شێوازەکانی وا نە گوت نەوەیی و پەیوەند یەکانی ب کات ولە بەر ڕۆشناییهەڵسەنگاندنەکەوە پیایان بچێتەوە ،پێوانەکردن پێش هەڵسەنگاندنەوە دەبێت بە ب نەما یۆی وا تە کاتێك مامۆستا لە ڕێ گەی تاقیکرد نەوەوە تواناولێ هاتوویی فێر خواز دەپ یوێ و دوا تر دەر ئەنجامی تاقیکردنەوەکە دەگۆڕێ بۆ (دەرچوو ،دەرنەچوو،زۆرباش ، باش، مام ناوەند ، نایاب ،لاواز....هتد).

مانای وایە بڕیاری داو لە ڕێگەی ئەو نمرەو دەرئەنجامەوە هەڵسەنگاندنی بە ئاکام گەیاند. لە گەڵ ئەوەی یەکێك لە خەسڵەت و هەندەکانی هەڵسەنگاندن بڕیاردانە بەڵام هەڵسەنگاندن سەرەرای بر یاردان چاککردن و گەشەکردنی دیاردەکانیش لە خۆ دەگرێت واتە هەر بە بڕیاردان ناوەستێت بەڵکو لو هەوالی چاککردن و بەهێزکردنی خاڵە لاوازەکانی فێرخوازە سەرەرای گەشە پێکردنی ز یاتری خا ڵە یەهێزەکان ئەویش لە ڕێگەی دانانی پرۆگرام و بەرنامەی چاکسازی
.

شایانی ئاماژە بۆ کردنە مەرج نیە هەموو کات هە ڵسەنگاندن پشت بە ئەزموون و تاقی کرد نەوەو پێوانەکردن ببەستێت واتە زۆرجار پشت بە زانیاری و داتای کۆکراوە دەبەستێت کە لە ڕێگەی ئەزموون و تێست و تاقیکردنەوەو پێوانەکارەوە دەست کەوتوون بەڵام جاری واش هەیە مامۆستا دەتوانێت لە ڕێ گەی ئامرازو شێوازەکانی وەك سەرنجدانەوە زانیاری لەسەر هەندێك فێرخواز کۆ بکاتەوەو دواتر بریار بدات یە ئەوەی کە چەند خوێندکارێك چالاکن و چەند قوتابیەکی تریش سست و لاوازن یان پالنەریان بۆ خوێ ندن بەرزە یان مام ناوەندی یان لاواز .

گرنگی پێوانەو هەڵسەنگاندن لە پرۆسەی پەروەردەدا:-

پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن وەك سەرجەم پرۆسەکان تر پێش ناکەوێت و گەشە نا کات ،ئە گەر بەردەوام بەدوا چوون و هەڵسەنگاندن بۆ دەرەنجامەکەی نەکرێت واتە کاتێك مامۆستا وانە دەڵێتەوە ئەگەر هەلسەنگاندن نەکرێت کێ دەزانی فێرخوازەکان سوود مەند بوون یان ئا یا مامۆ ستاکە وانە کەی یە سەرکەوتوویی گوتوەتەوەو قازانجی بە فێرخوازەکان گەیاندووە؟ بێگومان بە بێ پێوا نە و هەڵ سەنگاندن مەحاڵە بتوانرێت وەلامی ئەو پرسیارانە بدرێتەوە هەر لە بەر ئەوە شە کە هەڵ سەنگاندن و پێوا نەکردن گرنگیەکی زۆری پێدراوەو بۆشاییەکی گەورەی لە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردندا پڕکردۆتەوە.

کەواتە بەبێ پێوانەو هەڵسەنگاندن ناتوانرێت وەلامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە بدرێتەوە:

1- تا چەند پرۆگرامەکان سەرکەوتوو بە کەڵکن؟
2- تا چەند رێگاکانی وانە گوتنەوە گونجاون بۆ ئاستی فێرخوازەکان؟
3- تا چەند مامۆستا وانەکەی بە سەرکەوتووانە راڤە کردووە؟
4- ئایا کەرەستەو ئامرازەکانی روونکردنەوە ئامانجەکانی خۆیان پێکاوە؟
5- تا چەند ئامانجە تایبەتی و ئامانجە گشتیەکان هاتونەتەدی؟
6- پەیوەندی نێوان مامۆستا و فێرخوازەکان لە چ ئاستێکدایە؟
7- تا چەند بینایەو پۆلەکان بۆ خوێندن گونجاوە؟
8- ئایا بەرێوەبەرە سەرپەرشتیارەکان لە کارەکانیاندا سەرکەوتوون؟

وەلاّمدانەوەی سەرجەم ئەوپرسیارانەی سەرەوەو دەیەها پرسیاری تری پەیوە ست بە پرۆ سەی پەروەردەو فێرکردن پێویستی بە پرۆسەی پێوانەو هەلسەنگاندن هەیە. بۆ ز یاتر زا نینی پرۆ سەی پێوا نەو هەڵسەنگاندن دەتوانین سەیری پێکهاتەو رەهەندەکانی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن بکەین.

بۆ ئەم مەبەستەهەردوو زانا (ستانلی Stanly)و(هۆپکنز Hopkins) لەو بڕوایەدان کە پرۆ سەی پەروەردە لە سی رەگەزی سەرەکی پێك دێت ،کە ئەوانیش ئەمانەی خوارەوەن :ـ

1- دیاریکردنی ئامانجە پەروەردەییەکان .
2- پێدانی شارەزایی و زانیاری بە مەبەستی هێنانەدی ئەو ئامانجانە.
3- بە ئاکام گەیاندنی پرۆسەی هەڵسەنگاندن ، بە مەبە ستی د یایکردنی مەوداو ئا ستی هێنا نەدی ئەوئامانجان،ئینجا کەم و کورتی لە هەر یەکێك لەو سێ رەهەندەی سەرەوە ،دەبێ تە هۆی سەرنەکەوتنی پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن .

ئەمانەی لای خوارەوە گرنگترین جۆرەکانی پێوانەکردنن :ـ

1- پێوانەکردنی بەناو (القياس الاسمي)Nominal Measurement

ئەم جۆرە پێوانەکردنە سادەترین و ئاسانترین جۆرەکانی پێوانەکردنە .لە بەر ئەوەی لەم جۆرە پێوانەکردنە تەنها ناو لە شتەکان دەنرێت،واتە بریتیە لە پۆلینکردنی(تاك بۆ یە کەو شتەکان) بۆ چەند جۆرێك ،بۆ نموونە دابەش کردن و پۆلینکردنی مرۆڤ بۆ (نێرو مێ) (رەش و سپی) (گەورەو بچووك)(مندالْ و هەرزەکار) (کاملْ و بەسالاچوو).لەم جۆرە پێوانەکردنەدا هەموو ئەو یەکەو شتانەی کە وەك یەکن و سەر بە یەك گرووپێکن کۆ دەکرێنەوە ناوو ژمارەیەکی دەدرێتێ (کور □ 1) (کچ □ 2) (کتێبی پەروەردەییی 1-) کتێبی پەروەردەیی □ 2).

کاتێك ئێمە لەم جۆرە پێوانە کردنەدا ژمارە (1) دەدەین بە کور ،ژمارە (2) بە کچ ئەمە مانای ئەوە نیە کە کچ گەورەترە یان دوو ئەوەندە کورە ،بەلْکو تەنها ناو نان و پۆلینکردنی کورو کچە ژمارەکان هیچ ماناو بەهایەکیان نیە ،بێجگە لە ئەوەی بۆ جیاکردنەوەی ئەو دوو توخمە بەکار هاتووە ،دەتوانین پێ چەوانەی بکەینەوە،واتە ژمارە (1)بدەین بە کچ و ژ مارە (2) بدەین بە کور،لە بەر ئەوەی ژ مارە لەم جۆرە پێوانەکردنەدا هیچ بە هاو نرخیکی نیە ،وەك لە بیرکاری و هەژماردندا هەیەتی ،ئەم ژمارانە تەنها بۆ ج یا کردنەوەی دیاردەو یەکەو شتەکانە لە یەکتری ، بۆ نموونە جیاکردنەوەی ناسینەوەو پۆلینکردنی نەخۆ شیە دەروونیەکان ،هەریەکە ژمارەیەکی دەدینێ و بەم شێوەی خوارەوە پۆلین یان دە کەین (خەمۆکێ □ 1) (دلْەراوکێ 2-) (هیستریا □ 3) (فۆبیا □ 4)،بەبێ ئەوەی کە گوێ بدەین بە بە های ژمارە کان و ب لێین (فۆبیا 4-)گەورەترو مەترسیدارترە لە دلەراوکی 2-).

گرنکترین خاسیەت و رەهەندی ئەم جۆرە پێونەکردنە ئەوەیە کە هەرچوار پرۆسەکەی هەژمارکردن (کۆکردنەوە □لێدەرکردن □ جرن کردن □ دابەش کردن)هیچ ماناو بەهایەکی نیە ،واتە (2)(کچ)گەورەتر نیە و گرنگتر نیە لە (1)(کور)،بەلکو تەنها بۆ ناونان و پۆلین کردن و جیاکردنەوەی دیاردەکانە لە یەکتری ،لە لایەکی تریشەوە جیاوازی لە نێوان دیاردەو کۆمەلەکان (نێ،مێ)(گەورە ،بچوك،مام ناوەندی)جیاوازی جۆرییە (نوعی)نەك جیاوازی بڕ(کمی) واتە جیاوازی لە نێوان جۆرەکانیان هەیەو لە رێگەی ئەو ژمارا نەوە لە یەکتریان جیادەکەینەوەوپۆلینیان دەکەین نەك جیاوازی لە نێوان بڕکانیان هەبێت یەکیکیان زۆر تر یان گەورەتر یان بە بەهاتر بێت لە ئەوانی تر .

کەواتە پێدانی ژمارە لەم جۆرە پێوانە کردنەدا بە ئارەزوو ویستی توێژەرەو چ ژمارەیەك هەلْدە بژێرێ وە دەیدات بە چ دیاردەیەك وپیی پۆلین دەکات و ئەو ئازادە ،لەبەر ئەوە بەهاو نرخی ژمارەکان گرنگ نیە لەم جۆرە پێوانەکردندا ،رۆلیان نیە تەنها بۆ ناو لێنان و پۆلین کردن جیاکردنەوەی د یاردە و شتێکە لە دیاردەو شتێکی تر .کەواتە دەتزانین بلێین کە پێوانە کردن بەناو بریتیە لە پۆلین کردنی یەکەو شتەکان بۆ چەند کۆمەلێکی تر جیاجیا ،کە هەر کۆمەلەو خاسیەت و مۆرکی هاوبەشی تایبەت بە خۆی هە یە و لە

کۆمەڵەکانی تری جیا دەکاتەوە ،وە هەر کۆمەڵەو ژمارەو ناوێکی دەدریتی بۆ ئەوەی لە ڕێگەی ئەو ژمارەو ناوەوە بناسرێتەوە و لە کۆکەڵەکانی تر جیا بکرێتەوە .

2- پێوانە کردنی پلە بە پلەیی (القیاس الرتبی) Ordinal Measurement

ئەم جۆرە پێوانە کردنە کاتێك بەکار دێت کە بتوانین یەکەو شتەکان بە شێوەیەکی پلە بە پلەیی ریز بکەین و هەست بە بوونی جیاوازی لە نێوان پلەکاند بکەین ،بۆ نموونە کاتێك (5)پێنج کەس درێژیان جیاواز بێت ،ئەوە دەتوانین بە پی ئەم جۆرە پێوانە کردنەلە کورتەوە بۆ درێژ ریزیان بکەین و ژمارە (1)بدەین بە کورترین کەسیان ژمارە (5)بدەین بە درێژترین کەسیان ،,ە ژمارە (3)بە مام ناوەندیە کەیان ....هتد .یان نمرە لی زانکۆ بە خوێندکار یان قوتابیەکان دەدەین ،دەتوانین بە پیێ نمرە و ئاستەکانیان بەم شێوەی خوارەوە پۆلینیان بکەین :-

(لاواز-1) (پەسەند-2) (ناوەند-3) (باش -4) (زۆر باش -5) (نایاب -6). ئا لەم جۆرە پێوانەکردنە دا پلە بە پلەو ریزکردنەکان مانایان هەیە واتە ژمارە(6) باشترە لە ژمارەکانی ترو ژمارە (1) خراپترە لە هەموو ژمارەکانی ترو و (4) باشترە لە (3) بەڵام خرابترە لە (5) بە پێچەوانەی پێوانەکردنی بە ناو ، ژمارەکان هیچ ماناو بەهایەکیان نییە کەواتە ژمارە لەم جۆرە پێوانەکردنەدا یان ئاماژە بۆ زۆری یان بۆ کەمی بڕی ئەو دیاردەیە دەکات ومانای هەیە وهەر لە خۆیەوە بە شێوەیەکی هەرەمەکی دانەنراوە و توێژەر ناتوانێت بە ئارەزووی خۆی ژمارە بە دیاردەکان بدات، بۆ نموونە ناتوانین ژمارە(3) بە لاوازو (2) بە ناوەند بدات، بەڵکو دەبێت پشت بەکەمی و زۆری پلەی شتەکە ببستێت,

شایانی ئاماژە بۆ کردنە کە راستیەك لەم جۆرە پێوانەکردنەدا هەیە ئەویش ئەوەیە کە جیاوازی نێوان پلەکان بە شێوەیەکی ورد نازانرێت و مەرج نیە کە جیاوازی نێوان فێرخوازی نایاب و فێرخوازی زۆرباش یەکسان بێت بە جیاوازی نێوان فێرخوازی زۆر باش و فێرخوازی باش، کەواتە پرۆسەکانی هەژمارکردن (+،-، ،)سودێکی ئەوتۆی نیە و هیچ مانایەکی زانستی نادات.

بۆ نموونە ئەگەر (3) جۆر کانزامان بە پێی ڕەقی وپتەویان ریزکردو وتمان ئەوەی لە هەموویان پتەوو ڕەقترە لە پلەی سێ هەمدایە (3) وە ئەوەیشمان مام ناوەندیە پلە دووە (2) وە ئەو کانزایەش کە ڕەقی و پتەوی لە هەموویان کەمترە پلە یەکە (1) ئەوا ناتوانین بڵێین کە ڕەقی و پتەوی کانزای یە کەم و دووهەم (1+2) یەکسانە بە ڕەقی وپتەوی کانزای سێهەم (3) واتە ناکرێت بڵێین (1+2=3) هەرچەندە لە بیرکاری و هەژمارکردن دا (1+2=3) بەڵام لەم جۆرە پێوانەکردنەدا ئەم جۆرە هەژمارکردنە ناکرێت و

ەگەر بکرێتیش هیچ بەهاو نرخێکی زانستی نیە. بەهەمان شێوەش کاتێك پۆلەکانی قۆناغی سەرەتایی بە سەر (1،2،3،4،5،6) دابەش دەکەین ، ناتوانین بڵێین پۆلەکانی (1+2+3) بە پۆلی (6).

کەواتە پێوانەکردن و سیستەمی پلە بە پلەیی بریتیە لە پۆلینکردنی یەکە و شتەکان بۆ چەند کۆ مەڵ و گروپێکی جیاجیا بە پێی سیستەمێکی دیاریکراو کە لەوانەیە لە سەرەوە بۆ خوارەوە بێت (تنازلی) واتە لە زۆرەوە بۆ کەم (5ــ4ــ3ــ2ــ1) یان بە پێچەوانەوە لە خوارەوە بۆ سەرەوە بێت (تصاعدی) واتە لە کەمەوە بۆ زۆر (1ـــــ2ـــــ3ـــــ4)، ئەم جۆرە پێوانەکردنە لەو کات و حاڵەتانەدا بەکاردەهێنرێت کە نەتوانین زۆر بە ڕاستی و بە وردی بڕی ئەو شتەی کە پێوانەی دەکەین دیاری بکەین و بیزانین ،لە لا یەکی تریشەوە پێوانەکارو ئامرازێکی ترمان (کە باشتر بێت لەم جۆرە پێوانەکردنە) نەبێت ، بۆیە پەنا بۆ ئەم جۆرە پێوانەکردنە دەبەین.

.

زۆرجار لە بواری دەروونزانی و پرۆسەی پەروەردەو فێرکردندا رووبەرووی هەندێك کێ شەو د یاردە دەبینەوە کە ناتوانین بێجگە لەم جۆرە پێوانەکردنە ،هیچ جۆرە پێوانەکردنێکی تر بەکاربهێنین ، بۆ نموو نە ئەگەر بمانەوێت فێرخوازەکان بە پێی چالاکی و بێدەنگی وهارو هاجیان پۆلێن بکەین، ەوا تەنها ئەم جۆرە پێوانەکردنەمان لە بەر دەستایە و دەتوانین لە ڕێگەیەوە فێرخوازەکان بەم شێوەی خوارەوە پۆلێن بکەین:- (هاروهاج ــ1) (کەمێك هاروهاج ــ2) (مام ناوە ندی ــ3) (لە سەرخۆ - ــ4) (زۆر لە سەرخۆ ـــــ5),بەهەمان شێوە لە ڕێگەی ئەم جۆرە پێوانەکردنەوە دەتوانین (جوانی) یان پ لەی رەن گەکان پۆلێن بکەین.

2- پێوانەکردنی ناوبەناو (نێوانەیی) (القياس الفاصل) (Measurement Interval):-

ــ کاتێك ژمارەکان بۆ جیاکردنەوەی شتەکان و زانینی جیاوازی برو بەهاکانیان و د یاریکردنی نمرەو دووری نێوان شتەکان بەکاردەهێنرێت ئەوە مانای ئەوەیە کە ئێمە جۆرێکی تر لە پێوانەکردن بەکاردەهێنین ،ئەویش پێوانەکردنی ناوبەناو یان زانینی دووری و مەودای نێوان دیاردەکانە. لە ئەم جۆرە پێوانەکرد نەدا توێژەر سەرەڕای زانینی جیاوازی نێوان پلە و برەکانی ئەوا درك یە جیاواز یە یەکسانەکانی نێوانی شیان دەکات .لە زەقترین و دیارترین نموونە بۆ ئەم جۆرە پێوانەکردنە،سیستەمی پێوانەکردنی پ لەی گەرما یە ، هەورەها پێوانەکردنی ڕێژەی زیرەکی و بڕی فێربوونی فێرخواز ...هتد.

بۆنموونە کاتێك دەڵێین پلەی گەرمای ئەمڕۆ (25) پلەیە، بەڵام پلەی گەرمای دوێنێ (20) پلە بوو، هەروەها پلەی گەرمای پێش هەفتەیەکیش (18) پلە بوو، ئەوا ئەم ژمارانە مانای تایبەتی خۆیان هەیە و جیاوازی نێوان پلەی گەرمای سێ ڕۆژمان بۆ ڕوون دەکاتەوە. لەبەر ئەم ژمارانە زۆر شتمان بۆ ڕوون دەبێتەوە، لەوانە کە پلەی گەرمای ئەمڕۆ(3) پێنج پلە لە پلەی گەرمای دوێنێ بەرزترە ،وە پلەی گەرمای دوێنێ دوو (2) پلە لە پلەی گەرمای پێش هەفتەیەك زیاترە ،وە پلەی گەرمای ئەمڕۆ حوت(7) پلە لە پلەی گەرمای پێش هەفتەیەك بەرزترە.هەروەها جیاوازی نێوان پلەی گەرمای ئەمڕۆ و پلەی گەرمای پێش هەفتەیەك (25−18=7) یەکسانە بە جیاوازی نێوان پلەی گەرمای ئەمڕۆ و دوێنێ (25−20) لەگەڵ زیادکردنی جیاوازی نێوان پلەی گەرمای دوێنێ و پێش هەفتەیەك (20−18) واتە (25−18)=(25−20)+(20−18).

کەواتە لەم جۆرە پێوانەکردنە دا جیاوازیەکان یەکسانن و یەکەی پێوانەکردنیش زانزاوە، بۆیە دەتوانین هەردوو پرۆسەی کۆکردنەوە(+) و لێدەرکردن (−) بە ئەنجام بگەیەنین بە پێچەوانەی هەردوو پێوانەکردنی (بەناو) و (پلە بە پلەیی) کە ناتوانرێت هیچ پرۆسەیەکی هەژمارکردن تیایاندا بەکاربهێندرێت .واتە دەتوانین هەر چ ژمارەیەك زیادبکەین یان هەر ژمارەیەك لە بەهاکان دەر بکەین ، بەبێ ئەوەی هیچ خاسیەتێکی ئەم جۆرە پێوانەکردنە لە ناو بچێت.

بۆ نموونە ئەگەر ژمارە(8) لە هەریەك لە ئەو ژمارانەی پلەی گەرما دەربکەین (25،20،18) ئەوا دەبن بە (17،12،10) کە هەمان جیاوازی و خاسیەتەکانی یەکەم جار لە نێوانیان هەر وەك خۆی دەمێنێ و هەر پلەی گەرمای ئەمڕۆ (17) بە (5) پلە لە پلەی گەرمای دوێنێ (12) زیاترە بە هەمان شێوەش دەتوانین چ ژمارەیەکمان بوێت لە گەڵ ژمارەی پلەی گەرمای ئەو سێ ڕۆژە کۆی بکەینەوە ،بەبێ ئەوەی خەسڵەت و خاسیەتەکانی خۆیان لە دەست بدەن. لە گرنگترین فاکتەر ، کە دەبێتە هۆی ئەوەی کە لەکاتی کۆکردنەوەو لێدەرکردن خاسیەتی ئەم جۆرە پێوانەکردنە وەك خۆی بمێنێ ، بوونی سفری ڕێژەییە (الصفر النسبي) و لە ڕێگەیەوە ئەم جۆرە پێوانەکردنە دەناسرێتەوە بۆ نموونە ئەگەر ژمارەی (25) لە هەر یەك لە سێ ژمارەیە (25)(20)(18) دەربکەین ئەوا دەرئەنجامەکەی دەبێت بە (سفر) (−5) (−7) کە هەمان خاسیەت و جیاوازی یەکەم جارە.

واتە بوونی (سفر) لەم جۆرەرژرە پێوانەکردنەدا ، مانای نەبوونی خاسیەت و سیفاتەکە ناگەیەنێ ، بەڵکو سفر ڕێژەییە نەك ڕەهاو موتلەق و (سفر) خۆی وەك هەموو ژمارەکانی تر بەهای هەیە و لە ژێر سفریشەوە ژمارەی تر هەیە . بۆ نموونە ئەگەر منداڵێك لە ئەنجامی زیرەکی پێوێك(سفر) وەرگرێ، ئەمە مانای ئەوە نیە

كە ئەو منداڵە هيچ زيرەكييەكى نيە، يان كاتێك فێرخوازێك لە تاقيكردنەوەى مێژوو يان جوگرافيا (سفر) وەردەگرێ، ئەمە ماناى ئەوە نيە كە هيچ زانياريەكى لە بوارى مێژوو يان جوگرافيادا نيە ، بەڵكو (سفر) لەم جۆرە پێوانەكردنەدا رێژەييەو بەهاى تر لە سەرو يان خوارووى سفرەوە هەيە.

هەر چەندە دەتوانريت لەم جۆرە پێوانە كردندا رێژە دەربهێنريت بەلاًم هيچ سوود و بەهايەكى نيە لە واقيعدا پراكتيزە ناكرێت ،بۆ نموونە ئەگەر فێرخوازێك لە تاقيكردنەوەى كۆمبيوتەر (90)وەر گرێ و يەكێكى تر (45)نمرە وەرگرێ،ئەوە هەر چەندە رێژەى نمرەى يەكەم لە چاو فێر خوازى دووهەم (1/2)واتا دوو ئەوەندەيە ،بەلام ناتوانين بڵێين زانيارى فێرخوازى يەكەم لە بابەتى كومبيوتەر دوو ئەوەندەى زانيارى فێر خوازى دووهەمە.

كەواتە دەتوانين بڵێين كە پێوانە كردن ناوبەناو ئەو جۆرە پێوانەكردنە يە كە لە ريگە يەوە يە كەو شتەكان بە پێى رێك خستن و ريزكردنێكى دياريكراو پۆلين دەكرێن سەرەراى بوونى ماوەو دوورى كە يەكەكانيان يەكسانەو ماناداره .

3- پێوانەكردنى رێژەيى (القياس الاالنسبى Ratio Measurement :-

ئەم جۆرە پێوانە كرد نە هەموو خا سيەت و رەهە ندەكانى پێوا نە كرد نى ناو بەناو (نێوانەيى)هەيە ،بەلام جياوازى سەرەكى نێوانيان ئەوەيە،كە لە پێوانە كرنى رێژەيدا سفر رەها يە (الصفر المطلق)،واتە نەبونى شتەكە دەگەيەنێ،كاتێك دەڵێن فلانە كەس داهاتەكەى سفرە ،ماناى ئەويە هيچ داهاتيكى نيە ، يان كاتێ دەڵێن درێژى يان كێشى ئەم شتە سفرە ،مناى ئەوەيە كيشى و درێژى نيە .ئەم جۆرە پێوانە كردنە لەبەر ئەوە ناونراوە پێوانە كردنى رێژەيى ،چونكە ژمارە كان لەگەل يەكتردا مانايان هەيە ،بە پێچەوانەى پێوانەكانى ترەوە كە رێژەكانيان هيچ ماناو بەها يەكى زانستيان نيە .

بۆ نموو نە كاتێك دە ڵێن در ێژى كە سێك (180 سم)،درێژى كە سيكى تريش (90سم)ماناى وايە كەدرێژى كەسى يەكەم دوو ئەوەندە درێژى كەسى دووەهە مە،يان كاتێك دەڵێن كيشى كەسێك (120كغم)،كيشى كەسيكى تريش (60كغم)،ماناى ئەو يە كە كي شى كەسى دووهەم نيوەى كيشى كەسى يەكەمە،يان كاتێك دەڵێن داهاتى خيزانێك (300000) سى سەد هەزار ديناره ،بەلاًم داهاتى خێزانيكى تر (900000)نۆسەد هەزار ديناره ،ماناى ئەوەيە كە داهاتى خيزانى دووهەم سێ ئەوەندەى داهاتى خێزا نى يەكە مە ، يان كاتێك دە ڵێن ژ مارەى فێرخوازەكانى خويندگايەك يان قوتابخانەيەك (6000) شەش هەزار فێر خوازە بەلاًم ژ مارەى

فێرخوازەکانی قوتابخانەیەکی تر (1000) هەزار قوتابیە ،ئەمە مانای ئەوەیە کە ژمارەی فێرخوازەکانی خوێندنگەی یەکەم شەش ئەوەندەی ژمارەی فێرخوازەکانی قوتابخانەی دووهەمە.

بەڵام لە پێوانەکردنی ناو بەناو(نێوانەیی)ئەگەر پێوانەی زیرەکی یەکێکمان کردو یەکان بوو بە (120)نمرە بەڵام زیرەکی کەسێکی تر یەکسان بوو بە (60)نمرە ناتوانین بڵێین کە زیرەکی کەسی یەکەم یەکسانە بە دوو ئەوەندەی زیرەکی کەسی دووهەم ،لەبەر ئەوەی لەم حاڵەتەدا (سفر)ڕێژەییەو لە خوارو سەرو (سفر)ەوە ژمارەو بەهاتی تر هەیە ،بەڵام (سفر)لە پێوانەکردنی ڕێژەیدا بەهاو نرخی نیە لە خوار (سفر)ەوە هیچ بەهاو ژمارەیەکی تر نیە .

شایانی ئاماژە بۆ کردنە کە کۆکردنەوەو لێدەرکردنی ژمارەیەك لە بەهاو نرخی ژمارەکان ،دەبێتە هۆی گۆڕانکاری ،بۆ نموونە ئەگەر پێوانەی کێشی دوو فەردە بکەین و یەکێکیان (30کغم)دەربچێت و ئەوی تریان (40کغم) ،ئینجا ئەگەر ژمارە (40) لە هەردوو کێشەکە دەربکەین ،ئەوا دەرئەنجامی هەردووکیان دەبێت بە سفر ،چونکە نابێت بڵێین کە کێشی فەردەی یەکەم یەکسانە بە (-10) لەبەر ئەوەی هیچ ژمارەیەکی تر لە ژێر سفرەوە نیە و سفر ڕەهایە ،بەڵام ئەم کۆکردن و لێدەرکردنە لە پێوانە کردنی ناو بە ناو (نێوانەییدا)دەکرێت چونکە سفر ڕێژەییەو لە ژێر سفریشەوە ژمارەی تر هەیە ،بەڵام دەتوانرێت (جاران و دابەش کردن)بکرێت ،بەبێ ئەوەی هیچ بەهاو خاسیەتێك لە ناو بچێت .

جۆرەکانی هەڵسەنگاندن (انواع التقويم):- Types of Evaluation

دەتوانین بە پێی کات و ئامانج و مەبەستی هەڵسەنگاندن جۆرەکانی هەڵسەنگاندن ، بەم شێوەی خوارەوە دیاری بکەین :-

1- هەڵسەنگاندنی سەرەتایی (التقويم التمهيدى Initial Evaluation):-

ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە لە سەرەتای پرۆگرام و خول و وەرشەو کارەکاندا دەبێت ، بۆ ئەوەی لەڕیگەیەوە تواناو ئاستی فیر خواز یان بە شداربوو دیاری بکرێت . سوودەکانی ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە ئەوەیە کە دەتوانین بە پی لێهاتوویان بەسەر گروپ و پۆلەکاندا دابەشیان بکەین ، سەرەرای ئەوەش بزانین لە کوێوە دەست پێبکەین بابەت و زانیاریەکان بە پێی توانا و لێهاتوویان ئامادە بکەین ،هەروەها دوای پێدانی بەرنامەو پرۆگرامەکەو تاقیکردنەوەو هەڵسەنگانیان ،دەتوانین دەرئەنجامە کە یە دەرئەنجامی ئەم هەڵسەنگاندنە بەراورد بکەین ،بۆ ئەوەی بزانین تا چەند ئەو بەرنامەو پرۆگرامە کاریگەری هەبوو فێرخواز و بەشدار بووەکان سوودیان وەرگرتووە.

بۆ نموونە کاتێك خولێکی کۆمپیوتەر یان زمانی ئینگلیزی دەکرێتەوە سەدەها کەس داوا کاری پێش کەش دەکەن ،ئا لـە کاتەدا ناتوانرێت بەبێ هەڵسەنگاندنی سەرەتای ئەو کەسانە پۆلین بکرێن ،بەڵام کاتێ ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنەیان بۆ دەکرێت ،ئەوە بۆمان دەردەکەوێت کە هەندێکیان زانیاریان زۆر کەمە ،بەڵام هەندێکی تریان مام ناوەندی و ئەوانە تر زۆر باشن ،لەو کاتە دەتوانین دابەشیان بکەین بەسەر سێ گرو پدا (گروپی سەرەتایی □ گروپی مام ناوەندی □ گروپی بالاّ).

بەڵام کاتێك لـە سەرەتای خوێندن ،ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە بۆ فێرخوازەکان دەکرێت دوای وەرگرتنی زانیاری و پراکتیزەکردنی بەرنامەکە هەڵسەنگانێکی تر بۆ ئەو فێرخوازانە دەکرێت هەر دوو دەرئەنجامە کە بە یەکتری بەراورد دەکرێت ،ئینجا ئەگەر دەرئەنجامی هەڵسەنگاندنی دووهەم جار باشتر بوو لـە دەرئەنجامی هەڵسەنگاندنی یەکەم جار ،ئەمە مانای ئەوەیە کە ئەو بەرنامەو پرۆگرامە سەرکەوتوو کارگەر بووە .

2- هەڵسەنگاندنی پێکهێنەر (بونیادی) (التقويم البنائی) Formative Evaluation

ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە هاوشانی پرۆسەی فێرکردنە و هەر لـەیەکەم هەنگاوی فێرکردنەوە تا کۆتای کۆرس یان وەرزو ساڵکە بەردەوام دەبێت . واتە بەردەوام مامۆستا لـە ماوەی کورت کورتدا (دوای هەر وانەیەك بێت یان دوای هەر بابەت یەکەیەکی خوێندن بێت)هەڵسەنگاندن بۆ فێرخوازەکان دە کات ، بۆ ئەوەی بزانێت تا چەند سوودیان وەرگرتووە ،سەرەڕای دیاری کردنی خاڵە بەهێزو لاوازەکانیان .

لـەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا مامۆستا بابەتەکانی خوێندنی ئەو وەرزە یان ساڵە بە سەر چەند بەش و وانەیەکدا جابەش دەکات دواتر دوای هەر بەش و وانە یەك هەڵ سەنگاندن بۆ فێرخوازە کان دە کات .مەبەستی سەرەکی ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە دیاری کردنی خاڵە بەهێزو لاوازەکانی فێر خوازە ،وا تە بۆ ئەوەیە تا بتوانرێت فێرخوازەکان لـە چ بەش و وانەیەکدا بەهێز یان لاواز یان مام ناوەندین .

4- هەڵـ ـسەنگاندنی کۆ ـتایی(کۆکراوەیی)(التقويم الخـ ـتامی او التجمیـ ـعی) Summative Evaluation

ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە لـە کۆ ـتایی هەموو کۆرس و وەرزو ساڵێکدا ـیە ئا کام دەگەیەنرێت ،مەبەستی سەرەکی ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە وەرگرتنی بریارە دەربارەی گواستنەوەو دەرچونی فێر خواز لـە قۆناغێکەوەبۆ قۆناغێکی تر یان مانەوەی لـە هەمان قۆنا غ ،واتە کاتێك ـئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە لـە کۆتایی ساڵ ـیان کۆ ـتایی وەرز دەکر ـێت ، ـئەوا بر ـیاردەدرێ لـە سەر چارەنووسی ئەم فێرخوازە بڕیاردەدرێت بە دەرجوون یان دەرنەچوون ، بەڵام لـە هەڵ سەنگاندنی

بونیاد و پێکهێنەر بڕیارلەسەر چارەنووسی فێرخواز نادرێت ،واتە ئەگەر دەریش نەچێت ئەوا بۆی هەیە خۆی چاك بكات دووبارە هەوڵ بدات و لە تاقیکردنەوەکانی تردا دەربچێت .

لە هەڵسەنگاندنی کۆتاییدا خاڵە بەهێزو لاوازەکانی پرۆگرام و کاریگەری مامۆستای باش یان خراپ دەردەکەوێت و دەتوانین لە ڕێگەیەوە بڕیار لە سەر باش و خراپی پرۆگرامەکانی خوێندن و بەهێزی و لاوازی مامۆستا و ئامرازەکانی روونکردنەوەو فێربوون بدەین ، هەروەها لە دەرئەنجامی ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا ،بڕوانامەی دەرچوون بە فێرخواز بدرێت .

4- هەڵسەنگاندنی پێوەری (التقويم المعياري المرجع) Norm Referenced Evaluation:

لەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا،بەپێی پێوەری تایبەتی کە بە زۆری ناوەندی ژمێرەیی (الوسط الحسابي) بە بڕیار لەسەر کارو چالاکی و بەرهەمەکانی تاك دەدرێت ،واتە کاتێك تاقیکردنەوەو ئەزموون بۆ کۆمەڵێك فێرخواز دەکرێت و هەریەکیان نمرەی خۆی وەردەگرێت ،،دواتر هەموو نمرەکان کۆدەکرێنەوەو دابەشی سەر ژمارەی فێرخوازەکان دەکرێت ،دەرئەنجامی ئەم دابەش کردنە دەبێتە ناوەندی ژمێرەیی (پێوەر)بۆ هەموو نمرەکانی تر ،واتە لە ڕێگای ئەو پێوەرە (ناوەندی ژمێرەیی)بڕیار لەسەر ئاست و باش و خراپی فێرخوازەکانی تر دەدەین .

ئینجا ئەوانەی کە نمرەکانیان یەکسان بێت بەو پێوەرە ،(ناوەندی ژمێرەی) ئەوا دەڵێین مام ناوەندین،بەلام ئەوانەی کە نمرەکانیان لە خوار ئەو پێوەوە بێت ئەوا بڕیار دەدەین و دەڵێین ئاستی چالاکی و کارەکانیان لە خوارناوەندو ناوەراستەوەیە لە کاتێکدا ئەوانەی نمرەکانیان لە سەرو ئەو پێوەرەوە بێت ،بڕیار دەدەین و دەڵێین ئاستی ئەو کەسانە لەسەرو ناوەندو ناوەراستەوەیە ، بۆ نموونە کاتێك مامۆستا دە(10) فێرخواز تاقیدەکاتەوەو لە ڕێگەی کۆمەڵێك پرسیارەوەئاستی تێگەیشتنیان هەڵدەسەنگێنی و دواتر ئەو دە(10)فێرخوازە،ئەم نمرانە وەردەگرن .
دوای کۆکردنەوەی هەموو ئەو نمرانەی کە دەکاتە 60،80،69،58،40،65،70،90،93،85 (710)،دوای ئەوە کۆی ئەم ژمارانە دابەشی ژمارەیفێرخوازەکان دەکەین 710 10= 71،ئەو کاتە بۆمان دەردەکەوێت کە ناوەندی ژمێرەیی یەکسانە بە (71) ئەم ژمارەیە دەبێتە پێوەرو سەرچاوەو (مەرجەع)بۆ هەڵسەنگاندنی ئاستی ئەو (10)فێرخوازەو دەڵێین :-

فێرخوازی ژمارە چوار نزیکە لە مام ناوەندیەوە ،بەلام ئاستی فێرخوازەکانی ژمارە 5،6،7،8،10 لە خوار مام ناوەندیەوەن. فێرخوازەکانی ژمارە 1،2،3،9 لە سەرو مام ناوەندیەن ،کەواتە لەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا ،پشت بە پێوە دەبەسترێت و لە ڕێگەیەوە ئاست و تواناو لێهاتووی فێرخواز دیاری دەکرێت و دواتر بە هەوڵ و هاو پۆل و هاو تەمەنەکانی خۆیان بەراورد دەکرێن .ئەم پێوەرەش پشت بە

نمرەی سەرجەم فێرخوازو تاکەکانی ئەو گروپە دەبەستێت .شایانی ئاماژە بۆ کردنە کە کە زۆر یەی تاقیکردنەوەکانی خوێندنگاو قوتابخا نەکان و زیرە کی پێووکە سایەتی پێوەرە کان ، لە ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنەیە ،لەبەر ئەوەی پشت بە پێوەری تای یەتی دەبە ستێت و لە رێ گەی ئەو پ یوەرەوە هەڵسەنگاندن دەکرێت ،هەر لەبەر ئەوەشە کەبە (هەڵسەنگاندنی پێوەری)ناو دەبرێت.

5- هەڵ سەنگاندنی مەرجی و مە حەکی (التقویم المحکی) Criterion -Reference Evaluation

لە ئەنجامی ئەو گورانکاری و پێشکەوتنەی کە لە بواری پەروەردەو فێرکرندا روویدا سەرەرای هەوڵی زانایان و توێژەرانی بواری پێوانەو هەڵسەنگاندن جۆرێکی تر لە هەڵسەنگاندن ها تە گۆر پانی پێوانەو هەڵسەنگاندنەوە ،ئەویش هەڵسەنگانی مرجی و (مەحەکیە)،لەم جۆرە هەڵسەنگاندنەدا هەر لە پێشەوەو لە سەرەتاوە سەنگ و مەرج و (مەحەکی)تایبەتی دیاری دەکرێن و دواتر ئاست و بەر هەم و چالاکیەکانی تاك بە ئەو مەرج و(مەحەکە) بەراورد دەکرێت و لە ریگەی ئەو مەرج و سەنگ و (مەحەکە)ەوە هەڵسەنگاندن دەکرێت . واتە ئەم جۆرە هەڵ سەنگاندنە پ شت یە پ یوەرو ناوە ندی ژمێرەیی و چالاکیەکانی ئەندامەکانی ئەو گروپە هەڵدەسەنگێنرێ،نابەسترێت ،بەڵکو هەر لە یە کەم جارو پێش تاقیکردنەوەو ئەزموونەکە ئاست و مەرج و (مەحەکی)تایبەت دادەنرێت و دەبێت ئەو کەسە بگاتە ئەو ئاست و مەرج و (مەحەکە)ئینجا بە سەر کەوتوو دادەنریت .

بۆ نموونە مامۆستی زمان کاتێك فێرخوازەکانی تاقی دەکاتەوە ، هەر هەر پێش تاقیکردنەوە کە ،ئاست و مەرج و (مەحەکی)تایبەتی بۆ فێرخوازە کان دادەن یت دەڵ یت دەب یت فێر خواز یە سەرکەوتوانە مانای (90)ووشە لە کۆی (100)ووشە بزانێت . واتە لێرەدا (90)نەوەد ووشە مەرج و سەنگ و (مەحەکە)بۆ سەرکەوتن و دەرچوونی فێرخوازەکان ،ئین جا ئە گەر هەر فێرخواز ێك یە سەرکەوتووانە مانای(90)ووشە زانی و گەیشتە ئەو مرج و ئاس و سەنگ و (مەحە کە)ی مامۆ ستا دایناوە ،ئەوا بە سەرکەوتوو دادەنرێ، بەڵام ئەو کەسەی کە تەنها مانای (89)ووشە یان کەمتر دەزانێ ئەو ئاست و مەرج و (مەحەکە)ی مامۆستا دایناوە ئەوا بە دەرنەچوون لە قەڵەم دەدرێت .

لەوانەیە هیچ کەس نەگاتە ئەو مەرج و ئاستە و مانای (90)ووشە نەزانێ،تەنها مانای (87)وو شە بزانی پێش هەموو هاورێکانی بکەوێ .بەڵام هەر بەسەنەکەوتوو دەرنەچوو ،وەك هاورکانی تری لە قەڵم دەدرێ لەبەر ئەوەی نەیتوانیوە بیگاتە ئەو ئاست و مەرج و (مەحە کە)ی مامۆ ستا هەر لە سەرەتاوە پێش تاقیکردنەوەکە دایناوە هەرچەندە یەکەمی هاورێ و هاوتەمەنەکانیەتی ،چونکە لەم جۆرە هەڵسەنگاندنە پشت بە پێوەرو ناوەندی ژمێری گروپەکە نابەسترێت ،بەڵکو پشت بە است و مرج و (مەحەکی)پێش وەختەی نەگۆر دەبەستێت ،کەواتە لەم ەجۆرە هەڵسەنگاندنەدا چالاکی و وەڵامەکانی فێرخواز بە چالاکی وەڵامەکانی هاورێ و هاو تەمەنەکانی خۆی بەراورد ناکر یت بەڵکو چالاکی

وەڵامەکانی بە ئاست و مەرج و (مەحەکی)نەگۆر و دیاری کراو کەپێش ماوەیەك دیاری کراوە بەراورد دەکرێت دواتر بڕیار دەدرێت هەڵسەنگاندنی بۆ دەکرێ.

ئەزموون و تاقیکردنەوەکان (الاختبارات):- The Tests

وەك لە پێشترئاماژەمان بۆ کرد ،بە بێ ئەزموون و تاقیکردنەوەو تێست پرۆسەی هەڵسەنگاندن و پێوانە کردن بە ئاکام ناگات ، لە بەر ئەوەی تێست و تاقیکردنەوەو پێوانەکار کەرەستەو ئامرازی سەرەکی کۆکردنەوە ی داتاو زانیاریەکانەو بە بێ ئەوان ناتوانین هیچ زانیاریەك کۆبکەینەوە . پرۆسەی پەروەردەو فێرکردن پێویستیەکی زۆری بە تێست و پێوانەکار هەیە ، تا لە ڕێگەیانەوە تواناو لێهاتوویی و خاڵە بەهێزو لاوازەکانی فێرخواز دیاری بکرێن.

لە گرنگترین ئەزموون و تاقیکردنەوەو تێستەکانی بواری پەروەردەو فێرکردن ، ئەمانەی لای خوارەوەن :-

تاقیکردنەوەی گوتاری (اختبارات المقال) Essay Tests

هەندێك جاربەم جۆرە تاقیکردنەوانە دەگوترێت ئەو تاقیکردنەوانەی کە پێویستیان بە وەلا مى در یژ هەیە ، یان ئەو تاقیکردنەوانەی کە پشت یە وەلا مى ف یر خواز دەبە ستێت ، چونکە لە ئەم جۆرە تاقیکردنەوەدا ، دەبێت فێر خواز پشت بە زانیاری و شارەزاییەکانی ناو مێشکی خۆی ببە ستێت و وەلا مى پرسیارەکان بداتەوە ، لە بەرئەەی هیچ زانیاری و داتاو شارەزایەك بە ف یر خواز نادر یت ،وا تە تەنها پرسیارەکانی لێدەکرێت و ئیتر دەبێت فێرخواز خۆی زانیاریەکانی ناو کۆئەندامی یاد کردنەوەی بهێنی تەوە یادی خۆی و دووبارە بیان گەڕێنێتەوە ، ئەم جۆرە تاقیکردنەوانە بە شەکانی وەك (با سی ب کە ، روو نی بکەرەوە ، بەراوردی بکە ، ڕاڤەی بکە ، بیان ژمێرە ، شیتەڵیان بکەرەوە ، وەسفیان بکە ، بینوسە ،جیاوای نێوانیان چیە ، ....هتد) دەست پێدەکات .

لە نمونەی پرسیارەکانی ئەم جۆرە ، ئەمانەی لای خوارەوەن :-

پ1 جیاوازی چیە لە نیوان تیۆرەکەی فرۆیدو تیۆرەکەی سۆرندایك ؟

پ2 گرنگترین شارەکانی کوردستان کامانەن ؟

پ3 جیاوازی نیوان ئاژەڵ و مرۆڤ چیە ؟

پ4 گرنگترین کۆئەندامەکانی لەشی مرۆڤ چیە؟

پ5 ئەمانەی خوارەوە روون بکەرەوە ؟

پ6 باسی گرنگترین بەروبوومەکانی هەرێمی کوردستان بکە .

پ[7] بەراورد لە نیوان ئاژەڵە شیردەرو ئاژەڵە شیرنەدەرەکان بکە .

ئەم جۆرە پرسیارانە بریتین لە کۆمەڵێك پرسیارو برگە و دەستەواژە کە پێویستی بە وەڵامی درێژ یان مامناوەد یان کورت هەیە ، جاری وا هەیە وەڵامەکە پێداویستی بە دوو سێ لاپەڕە هەیە ، جاری واش هەیە پێویستی بە یەك یان نیو لاپەڕە یان چەند دێڕەك هەیە . هەرچەندە رەخنە و گلەیی و گازاندەیەکی زۆر لەم جۆرە پرسیارانە هەیە و کەم و کورتی تێدایە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەر بەکاردەهێنرێت و زۆر لە مامۆستاکان پەنای بۆ دەبەن ، لە بەر ئەوەی کۆمەڵێك باشی و بەهێزی هەیە و ناتوانرێت وازیان لی بهێنرێت و هیچ پێوانە کارو تێست و تاقیکردنەوەیەکی تر قەرەبوویا ن ناکاتەوە . لە گرنگترین باشی و خاڵە بەهێزەکانی تاقیکردنەوەی گوتاری ئەمانەی لای خوارەوەن :-

أ- خاڵە بەهێزوباشیەکانی تاقیکردنەەی گوتاری :-

1- ئەگەری فرت و فێڵ و قۆپیەکردن کەمترە ، ئەگەر بەراورد بکرێت بە تاقیکردنەوەی بابەتی

2- رێگا بە فێرخواز دەدات کە بە سەربەستی و بەبێ شڵەژان و بە ئارەزووی خۆی تێڕامان (التأمل) بکات و بیرو بۆچونەکانی رێك بخات .

3- کات و خەرجی کەمی پێویستە .

4- جیاوازی کردن لە نێوان فێرخوازی بیرکارو بیرمەندو ئەو فێرخوازانەی کە پشت بە لە بەرکردن و ئەزبەرکردن(درخ)ی بەبێ تێگەشتن دەبەستن .

5- بە ئاسانی ئامادەدکرێ و دادەنرێت .

6- توانای پێوانەکردنی (توانای رێکخستنی وەڵامەکانی) هەیە .

7- هەڵسەنگاندنی توانای گەڕاندنەوەی زانیاریەکان و هەڵبژاردنی زانیاری گونجاو.

8- توانای هەڵسەنگاندنی (چۆنێتی پێشکەش کردنی زانیاریەکان بە شێوەیەکی کاریگەرو مەنتیقی) هەیە .

لە گەڵ هەموو ئەو باشی و خاڵە بە هێزانەی سەرەوە ، بەڵام پرسیاری گوتاری بێ کەم و کورتی نیە ، لە گرنگترین خاڵە لاوازوکەم وکورتیەکانی ئەمانەی لای خوارەوەن :-

ب- کەم و کورتی و خاڵە لاوازەکانی تاقیکردنەوەی گوتاری:-

1– دانانی نمره و هەڵەچنی (تصحیح) ، لەم جۆره پرسیارانەدا خودییە و پشت بە بڕیارو مەزاجی مامۆستا دەبەستێت و هەندێك جار هۆكاری كوت و پڕو كەسی و مەزاجی ، رۆڵی نێگەتیڤیان لە سەر پرۆسەی هەڵەچنی و نمره پێدان دەبێت .

2– هەندێك جار جوان نووسی و رەوانبێژی و رازاندنەوەی وەڵامەكان و تیانوو سی تاقیكردنەوەكان هۆنینەوەی وەڵامەكان بە وشەی جوان و سەرنج راكێش كاریگەریان لە سەر مامۆستا و پرۆسەی هەڵەچنی هەیە و دور نیە مامۆستا نمره لە سەر جوان نووسی و رازاندنەوەدابنێ یان نمره لەو فێرخوازانە كەم بكاتەوە كە نووسینەكانیان جوان نیە و نەیان رازاندۆتەوە ، كە ئەمانە هیچیان پەیوەندیان بە ئامانجەكانی تاقیكردنەوەوە نیەو نابێت نمرەیان لەسەر بێت .

3– لە بەرئەوەی تاقیكردنەوەكانی گوتاری تایبەتمەندی خۆی هەیە . بۆیە ناتوانرێت پرسیاری زۆر بهێنرێتەوە . لە بەر ئەوە ناتوانرێت ناوەرۆكی هەموو بابەتەكە هەڵبسەنگێنرێ وپرسیارەكان نموونەیەكی راستگونابن بۆهەمووبابەتەكەولەوانەیە هەندێك بەش بەبێ پرسیاربمێننەوەونەتوانرێت تیایدابهێندرێتەوە.چونكەلەئەم جۆرەتاقیكردنەوانەدا تەنها پێنج شەش پرسیاردەهێنرێتەوە

4– زۆرجار لەبەرئەەی ژمارەی پرسارەكانی ئەم جۆره تاقیكردنەوە كەمن ، بۆیە فێرخواز رووبەرووی گرفتی (تەمومژاوی پرسیارەكان و لێكدانەوەو راڤە كردنی جۆراوجۆر دەبێتەوەو پرسیار زۆر دەكرێت دەربارەی مەبەست و ئامانجی سەرەكی پرسیارەكان) .

5– هەڵەچنی و خویندنەوەی وەڵامەكان و هێلاكی وكات و ماندووبونێكی زۆری دەوێ وزۆرجار مامۆستا بێزار دەبێت .

6– هەندێك جار بەخت و چانس و رێك كەوت رۆل دەبینێ و هەندێك فێرخواز چەند بەشێك دەخوێننەوەو ئەوانی تر پشت گوێ دەخەن،بەڵام مامۆستا تەنها لەو بەشانەی ئەو خوێندویەتیەوەبرسیار دەهێنێتەوە بۆیە نمرەی باش وەردەگرێ،كەچی فێرخوازی وا هەیە زۆربەی بەشەكانی بابەتەكەی خوێندۆتەوە،بەڵام تەنها ئەو چەند بەشە كەمەی نەخوێندوتەوەكەبرسیارەكان تێدا هاتووە،بۆیە نمرەی كەم دەهێنێ.

7– ئەم جۆره پرسیاره سەربەستیەكی زۆر بە فێرخواز دەدات و بە ئارەزووی خۆی دەنوسێ و لەم سەرەوە دەبیات بۆ ئەوسەر هەندێك جار لە بابەتەكە دەردەچێت و هەر لە خۆیەوە شت دەنوسێ ، كە ئەمەش كێشە بۆ مامۆستا دروست دەكات .

8– ئەگەر مامۆستا شارەزایەکی باشی لە دانانی ئەم جۆرە پرسیارانەدا نەبێت ئەوا دوور نیە پرسیارەکانی ببێتە هۆی هاندانی (دەرخ)و ئەزبەرکردنی فێرخواز بەبێ ئەوەی لە ناوەڕۆکی بابەتەکە تێگەیشتبێی وهەرسی کردبێ .

9– ئەم جۆرە پرسیارانە تەنها لایەنی عەقڵی دەکات و لە لایەنی عەقڵیش بەزۆری تەنها پێوانەی مەعریفی (یادکردنەوەو گڕاندنەوەی زانیاری و تێگەیشتن....هتد) دەکات .

بنەماکانی ئامادەکردنی پرسارەکانی گوتاری :–

بۆ ئەوەی پرسیارەکانی تاقیکردنەوی گوتاری ئاکامەکانی خۆی بپێکی و لە خاڵە لاوازەکانی کەم بکرێتەوە ، ئەوا دەبێت لەکاتی دانانی ئەم جۆرە پرسارانەدا ،ڕەچاوی ئەم خاڵ و بنەمایانەی خوارەوە بکرێت .

1– پێوستە تاقیکردنەوەی گوتاری ،بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو ئامانجانەبەکاربهێندرێ کە ناتوانرێت بەو شێوەیە لە رێگەی تاقیکردنەوەی بابەتیەوە هەڵبسەنگێندرێن .

2– لە بەر ئەوەی تاقیکردنەوەی گوتاری ، پێویستی بە کاتی کەم هەیە بۆ ئامادەکردن و دانانی ،بەلاَم کاتێکی زۆری دەوێ بۆ هەڵەچنی .بۆیە بەباش دەزانرێ کە لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا بەکاربهێندرێ:–

أ– کاتێك ژمارەی فێرخوازەکان کەم بن .

ب– کاتێکی کەم هەبێت بۆ ئامادەکردن و دانانی پرسیارەکان .

3– پێویستە هەوو پرسارەکان روون و ئاشکرا و بێ گرێ بن ،وە هەرپرسارێك تایبەت بێت بە کێشە و گرفتێك .

4– ئەگەر مەبەستی مامۆستاکە لە تاقیکردنەوەکە،هەڵسەنگاندنی گشتی بێت بۆ دەست کەوت و زانیاریەکانی فێرخوازەکان ،ئەوا نابێت پرسیاری پشت گوێ خراویَ(تەرك)تێدا بێت ، بەڵکو دەبێت هەموو پرسیارەکان وەلاَم بدەنەوە ، چونکە ئەگەر بوار بە فێرخوازەکان بدرێت کە بە ئارەزووی خۆیان وەلاَمی یەکی لە پرسارەکان نەدەنەوە ،ئەوا لە ئەنجامدا بنەماو زەمینەیەکی هاوبەش بۆ بەراووردکردنی دەرئەنجامەکانی تاقیکردنەوەی فێرخوازەکا ن نابێت ، چونکە هەر چەند فێرخوازێك یەکێك لە پرسیارەکان وەلاَم نادەنەوە ،واتا هەمویان وەلاَمی یەك جۆر پرسیار نادەنەوە .

5- پێویستە پرسیارەکان پێش ماوەیەك لە کاتی تاقیکردنەوە ،ئامادە بکرێت بۆ ئەوەی مامۆستا چەند جارێك چاوی پێدابخشێنێتەوە سەرنجی ئامانجەکانی بدات ، تا ئەگەر کەم و کورتی تێدا بوو ،ئەوا چاکیان بکاتەوە .بەلاٌم ئەگەر پێش ماوەیەکی زۆر کەم پرسیارەکان ئامادە بکات و بواری دووبارە چاو پێدا خشاندنی نەبێت ،ئەوا دوور نیە لە کاتی تاقیکردنەوەدوچاری کێشە و گرفت ببێتەوەو هەندێك لە پرسیارەکان تەم و مژاوی بن ، یان دووبارە بن یان کەم و کورتی تێدابێت ، کە لەو کاتەش و لە ناو هۆڵی تاقیکردنەوە چارەسەرکردنی ئەو گرفت و کەم و کورتیانە کارێکی ئاسان نابێت و لە هەمان کاتیشدا لاوازی توانای مامۆستا لە دانانی پرسیارەکاندا دەردەخات.

6- مامۆستا تا دەتوانێت هەوڵ بدات کە پرسیارەکانی گشتگیرو سەرتاسەری بێت و زۆربەی بابەتەکە لەخۆی بگرێت ،نەك تەنها پرسیار لە سەرەتای یان کۆتایی یان چەند بەشێکی کەمی بابەتەکە بهێنیتەوە .

7- دەبێت پرسیارەکان رەچاوی جیاوازی تاکایەتی تێدا کرا بێت ، واتە زۆربەی پرسیارەکان مام ناوەندی بن و لق یان پرسیارێکی ئاسانی تێدا بێت ، بۆ ئەوەی فێرخوازە دواکەوتووتەمبەڵەکان وەلاٌمی بدەنەوەو تووشی بێ هیوایی نەبن ،لە هەمان کاتیشدا پرسیارێك یا زیاتر لە پرسارێکی قورسیشی تێدابێت ، کە تەنها زیرەکەکان بتوانن وەلاٌمی بدەنەوە ، واتە نابێت زۆربەی پرسیارەکان یان زۆر سوك یا زۆر قورس بن .

8- باشتر وایە ژمارەی پرسارەکان زۆر بن بەلاٌم وەلاٌمەکان پوختە و کورت بن ،واتە نزیك بن لە پرسیاری (کورتە وەلاٌم)بۆ نمونە وەلاٌمی پرسیارەکە لە (5)دێڕ زیاتر نەبێت یان (بێژمێرە ،پێناسەی کە ،هۆکەی روون بکەرەوە...هتد).

<u>بنەماکانی هەڵەچنی پرسیاری گوتاری :-</u>

بۆ ئەوەی مامۆستا لە کای هەڵەچنیدا خۆی لە نابابەتی و حاڵەتی خودی و مەزاجی دوور بخاتەوە ، ئەوا پێویستە رەچاوی ئەم خالاٌنەی خوارەوە بکات :-

1- پێویستە مامۆستا وەلاٌمی نموونەیی بۆ پرسیارەکان دابنێت و سەرجەم ئەو خاڵ و رەگەزو لایەنانە دیاری بکات کە پێوێستە فێرخواز وەلاٌمیان بداتەوە ،هەروەها دەکرێت سوود لە و ەلاٌمە راستەکانی فێرخوازە زیرەکەکان وەربگرێت و لەگەڵ وەلاٌمە نموونەییەکە پێکەوە گرێ بدرێن.

2- دوای دیاریکردن و ئامادەکرنی وەلامی نموونەیی و خالْ و ڕەگەزە ڕاست و گونجاوەکان ، پێویستە مامۆستا نمرە بۆ هەریەك لەو وەلاّم و رەگەزو خالّە راست و گونجاوانە دابنێت و لە سەر ئەوە هەلّەچنی بۆ وەلامی فێرخوازەکان بکات .

3- باشتر وایە کە گۆرانکاری لە ریّك خستن و ریزبەندی تیا نووس و وەلامە کانی فێرخوازەکان بکرێت ، بۆنموونە ئەگەریەکە م جارتیا نووسی ژمارەیەکی هەلّەچنی کرد ،ئەوا با لە جاری دووهەم تیانووسی ژمارە پێنج یان هەفت هەلّەچن بکات ، واتە دوای هەلّەچنی پرسیاری یەکەم . پێویستە گۆڕانکاری لە ریزبەندی تیا نووسەکان بکرێت ، هەروەها دوای هەلّەچنی پرسیاری دووهەم دووبارە گۆرانکاری لە ریزبەندی تیانووسەکان بکات ،بەم شێوەیە هەتا دوا پرسیار .

4-باشترە کە هەر جارەو هەلّەچنی پرسیارێك لە هەموو تیانوو سەکا ن بکر ێت ، نەك هەموو پرسیارەکانی یەك تیانووس تەواو بکرێت ، ئینجا هەموو پرسیارەکانی تیانووسێکی تر . وا تە پێوی ستە مامۆستا هەلّەچنی پرسیاری یەکەم لە هەموو تیانوسەکاندا (دەفتەرەکان) تەواو بکات ،ئین جا هەولّی هەلّەچنی پرسیاری دووهەم لە هەموو تیانووسەکان و دواتر پرسیاری سیّ هەم و چوارەم لە هەموو تیانووسەکان بکات . باشیەکانی ئەم جۆرە هەلّەچنیە ئەوەیە ،کە کاتێك مامۆستا پرسیاری یە کەم لە هەموو تیانووسەکان دەخوێنێتەوەو هەلّەچنی بۆ دەکات ئەوا وەلامە نموونەییەکە لە مێشکیدایەو لەگەلْ وەلامی پرسیارەکانی ترتێکەلّی ناکات ،لەلایەکی تریشەوە ئەگەر دەستی قورس کردو نمرەی کەمی دانا ئەوا بۆ هەموو فێرخوازەکان وەك یەك دەبێت ، یان بە پێچەوانەوە،ئەگەر دەستی سووك کردو نمرەی زۆری بە فێرخوازەکان دا،ئەوا هەموویان بە یەکسانی ئەو نمرە زیادەیان بەردەکەویّ.

بەلاّم ئەگەر هەموو پرسیارەکانی بە یەك جار لە تیانووسی یەکەم بینی و یەکەم جار هەلّەچنی بۆ ئەو کرد ،لەوانەیە مامۆستا زۆر بە وردی بیخوێنێتەوە و دەستی قورس بکات ، بەلاّم بۆ فێرخوازە کانی دوایی هیلاك و ماندوودەبێت ،لەوانەیە بە جۆرێکی تر هەلەچنی و هەلّسەنگاندنیان بۆ ب کات ، ئا لەم کاتەشدا هەندێك لە فێرخوازەکان بە قوربانی و هەندێکی تریان سوودمەند دەبن ،لەلایەکی تری شەوە زۆر زەحمەت و دژوارە هیچ مامۆستایەك بتوانێت وەلامی نموونەیی هەموو پرسیارەکا ن بە بیّ تێ کەلْ و پێ کەلْ بوونیان ، لە مێشکێدا بپارێزیّ و بە یەك جار هەموو پرسیارەکانی یەك تیانووس هەلّەچن بکات .

5- باشتر وایە مامۆستا هەلّەچنی تیانووسەکان (دەفتەرەکان) بکات بە بیّ ئەوەی سەیری ناوەکان بکات ، یان ئەگەر بتوانیّ ناوەکان لە رێگەی نووشتاندنەوەوە بشارێتەوە ، بۆ ئەوەی کاریگەری ناوەکانی لە سەر نەبێت ،لە بەرئەوەی مامۆستا مرۆڤە و دوور نیە خاوەنی هە ندێك لە ناوە کان بەدلّی بیّ و خۆشیانی بوێت ، یان هەندێکیانی بە دلْ نەبێت ،ئا لەم کاتەدا دوور نییە ئیتر بە شێوەیەکی هەستی یان

نەستی (الاشعور)بێت نمرەی کەم یان زۆر بۆ هەندێکیان دابنێ ،ئینجا بۆ ئەوەی ویژدانی خۆی ئاسوودە بکات و لەو ناهەقی و نا دادوەریە دوور بکەوێتەوە ئەوا باشتر وایە کە سەیری ناوەکان نەکات .

6- نابێت مامۆستا لە کاتی هەڵەچنی گرنگی بە جوان نووسی و رازاندنەوەی تیانووس و هێڵ کێشان و وشەی بریقەدار و رەوانبێژی بدات ،لە بەرئەوەی ئەمانە هیچیان ئامانج و مەبەستی هەڵسەنگاندن نین و پەیوەندیان بە ناوەرۆکی بابەتەکەوە نییەو نابێت نمرەیان لە سەر بێت

ئەو تاقیکردنەوەو ئەزموونانەی کە پێویستیان بە وەڵامی کورتە :-

هەندێك تاقیکردنەوەو پرسیار هەیە کە دەکەوێتە نێوان پرسیاری گوتاری و پر سیاری بابەتی ، ئەوانیش ئەو پرسیارانەن کە پێویستیان بە کورتە وەڵامە ،ئینجا جاری وا هەیە وەڵامەکە (وشەیەکە یان مێژوویەکە یان ناوی داهێنەرو نووسەرو شاعێرێکە یان هێما و ژمارەیەکە ... هتد)کە دەبێت فێرخواز بیان نووسێ .

ئەم جۆرە پرسیارانەش ، دوو (2) شێوازی هەیە :-

أ- شێوازی پرسیار (صیغة السؤال) :-

لەم شێوازەدا کورتە پرسیارێك دەکرێت و لە سەر فێرخوازە وەڵامێکی کورت بداتەوە لەوانە :-

1- کێ ڕادیۆ یان تەلەفزیۆن یان کارەبای دۆزیەوە ؟
2- لە چە ساڵێك راپەرینەکەی کوردستان یان کۆرەوەکە روویدا ؟
3- کێ سەرۆکی نەتەوە یەکگرتووەکان بوو لە ساڵی (2005) ؟
4- پایتەختی هەرێمی کوردستان چ شارێکە ؟
5- لە چ ساڵێك دەروونزانی بوو بە زانست ؟

ب-شێوازی تەواو کردن (صیغە الاکمال) :-

لەم شێوازەدا رستە یان دەستەواژەیەك دەنووسرێت ، بەڵام مانای تەواو نادات بە دەستەوە ، بەڵکو پێویستی بە (وشە یان ژمارە یان هێمایەك ... هتد) هەیە کە لە بۆشاییەکەدا بنوسرێ ، بۆ ئەوەی رستەکە تەواو ببێت ، بۆ نموونە :-

1- پلەی گەرما بە ئامێرێك دەپێورێ کە پێ دەڵێن ....
2- سەرەتای راپەرینەکە ، واتە دەروازەکەی شاری .... بوو .

3- هەموو مادەیەك دۆخی ....(حاڵەتی)هەیە .

4- هەموو کانزاکان بە .... دەکشێن .

5- پارێزگای سلێمانی لە .... شارۆچکە و .... شارە دێ پێك دێت .

ا

ئەم جۆرە پرسیارانە بە زۆری بۆ پێوانە کردن و هەڵسەنگاندنی (یادکرنەوەی ماناکان و زاراوەکان و ناوو هێماو ژمارەو جێگا لەگەڵ یادکردنەوەی مێژوو ، جێگای جوگرافی و مێژوویی و ئۆقیانووس و دەریاچە و شارو ئاژەڵ ورووەك و مرۆڤ .... هتد) بە کاردەهێنرێت . هەروەها لە بواری (جەبر و ئەندازە و کیمیاو فیزیاو کۆمپیوتەرو ئەندازە و...... هتد) سودی لێ وەردەگیرێت .

ئەم جۆرە پرسارەش دووجۆری هەیە ، لە جۆری یەکەمدا هیچ وشەو زاراوەو هێمایەك نادرێت بە فێرخوز ، بەڵکو دەبێت خۆی بۆشاییەکە پڕ بکاتەوە ، بەڵام لە جۆری دووهەمدا ، ژمارەیەك وشە و زاراوە و هێما لە کۆتایی بۆشاییەکاندا بۆ فێرخواز دەنوسرێت و ئەویش هەڵیان دەبژێری و بۆ شاییەکانیان پێ پڕدەکاتەوە .

پرسیارەکانی بابەتی (الاسئلة الموضوعية) Objective Tests

خەسڵەت و نیشانەی سەرەکی ئەم جۆرە پرسیارانە ئەوەیەکە بۆ هەر بڕگەو پرسیارێك چەند وەڵامێك هەیە ، ئەرکی سەر شانی فێرخواز ئەوەیە کە یەکێك لەو وەڵامانە هەڵبژێری ، هەندێك جار یەك وەڵامی راست هەیە و ئەوانی تر هەڵەن ، یان هەر هەموویان هەڵەن و وەڵامیکیش هەیە کە ئاماژە بۆ هەڵە ونادروستی هەموو وەڵامەکانی تر دەکات ، یان هەموو وەڵامەکان گونجاوو دروستن ، بەڵام یەکێکیان لە هەموویان راستترو دروست ترن .

ئەم جۆرە پرسیارە پشت بە توانستی ناسینەوە (التعرف) دەبەستێت . واتە فێرخواز وەڵامە راستەکان دەناسێتەوە و لە وەڵامە هەڵەکانی جیادەکاتەوەو خۆی هیچ وەڵامێك لە میشکی ناهێنێت ، بەڵکو تەنها وەڵامێکی راست یان گونجاو لەو وەڵامانەی کە بۆی نوسراوە هەڵدەبژێری و نیشانەیەکی لە سەر دادەنێ ، ئەو کاتە زۆربە بابەتیانە هەڵەچنی بۆ وەڵامەکانی فێرخواز دەکرێت و مەزاج و حەزو ئارەزووی مامۆستا هیچ رۆڵێکی نابێت ، هەر لەبەر ئەوەشە کە پێ دەڵێن پرسیاری بابەتی .

هەر چەندە پرسیاری بابەتی زۆر لایەنی باش و خاڵی بەهێزی هەیە بەڵام بەبێ کەم و کورتیش نییە ، خاڵی لاوازی سەرەکی ئەم جۆرە پرسیارە ئەوەیە کە بە رێژەیەکی زۆرپشت بە خەملاندن (حدس ، تخمين) دەبەستێت و هەندێك جار فێرخواز لەرێگەی خەملاندنەوە وەڵامی هەندێك پرسیار دەداتەوەو نمرەش وەردەگرێ بە بێ ئەوەی بیانزانێ ، بەڵکو لەرێگەی ئەو خەملاندن و چانس و رێککەوتەوە ئەو نمرانەی دەست دەکەوێت بەبێ ئەوەی شایانی بێت و مافی ئەو بێت .

بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی خەملاندن زۆر ڕێگا چارە دانراوە لەوانە :-

1- پراکتیزە کردنی هاوکێشەی تایبەتی وەك (نمرەی کۆتایی یەکسانە بە ئەو نمرەیەی کە لە تاقیکردنەوەکە وەریگرتووە دوای لێدەرکردنی ژمارەی وەڵامە هەڵەکان و دابەش کردنی بە سەر ژماری وەڵامەکان و لێدەرکردنی ژمارە لە یەك)

نك = نت– ه / و– 1

نك = نمرەی کۆتایی نت = نمرەی تاقیکردنەوە ه = وەڵامە هەڵەکان و = وەڵامەکە (بدائل) .

زیادکردنی ژمارەی بڕگەو پرسیارەکانی تاقیکردنەوەکە .

زیادکردنی وەڵامەکانی (بدائل) هەر پرسیارێك .

دانانی وەڵامی هەڵەی سەرنج ڕاکێش هاوشانی وەڵامە ڕاستەکان بۆ ئەوەی سەرنجی فێرخوازە تەمبەڵەکان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ و وا بزانن هەموویان ڕاستن .

تەرخان کردنی کاتی پێویست بۆ تاقیکردنەوەکە .

ئینجا تاوەکو وەڵامەکانی (بدائل) هەر بڕگەو پرسیارێك زۆ بن ئەوەندە ڕێژەی خەملاندن کەم دەبێتەوە . بۆ نموونە ئەگەر پرسیارەکان لەجۆری ڕاست و هەڵە بن ، ئەوا ڕێژەی خەملاندن لە (50٪) دەبێت بەلاّم ئەگەر پرسیارەکان لە جۆری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك بن و (3) وەلاّم (بدائل) بۆ هەر پرسارێك هەبێت ئەو کاتە ڕێژەی خەملاندن (33٪) دەبێت بەلاّم ئەگەر (4) وەلاّم هەبوو ئەو کاتە ڕێژەی خەملاندن دەبێت بە (25٪) ئینجا ئەگەر ژمارەی وەلاّمەکانمان کرد بە (5) ئەو کاتە ڕێژەکە دەبێت بە (20٪) .

هەر لە بەر ئەوەیە زۆر لە زانایانی بواری پێوانەکردن و هەڵسەنگاندن پێشیازی ئەوەدەکەن کە با پرسیارەکان لە جۆری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك بێت و ژمارەی وەلاّمەکانیش بۆ هەر پرسیارێك با پێنج دانە بێت ، ئەو کاتە ڕێژەی خەملاندن کەم دەبێتەوە و پێویست بە ئەوەش ناکات کە ئەو هاوکێشەیە پراکتیزە بکرێت .

باشی و خاڵە بەهێزەکانی پرسیاری بابەتی Characteristics of the Objective Tests

هەتاوەکو ئیستا هیچ جۆرە تاقیکردنەوەو ئەزمونێك لە بواری پەروەردەو فێرکردندا نیە کە بێ کەم وکورتی بێت ، بەڵکو هەریەکەیان خاڵی بەهێزو لاوازی خۆی هەیە ، پرسیاری بابەتیش خاڵی پۆزەتێڤ و بە هێزی خۆی هەیە ، هەر لە بەرئەوەشە کە پەنای بۆ دەبرێت و هەتاوەکو ئیستاش هەر بەکاردەهێنرێت .

لە گرنگترین خاڵە بەهێزەکانی ئەمانەی لای خوارەوەن :-

1- لەم جۆرە پرسیارەدا مەزاج و حەزوو ئارەزووی مامۆستا رۆڵی نامنێت و هەڵەچنی زۆر بە بابەتیانە بە ئەنجام دەگەیەنرێت و فێرخواز مافی خۆی وەردەگرێت ، بەپێچەوانەی پرسیاری گوتاری کە حەزوو ئارەزووی مامۆستا ڕۆڵ دەبینێت .

2- لەم جۆرە پرسیارەدا ، وەڵامەکا روون و ئاشکران و دوور دەبن لە تەم و مژاوی و نادیاری .

3- ئەم جۆرە پرسیارە بوار بە فێرخواز نادات بە ئارەزووی خۆی شت بنووسێت و وەڵامی سەیر سەیر بداتەوەو لە بابەتەکە دەربچێت ، واتە وەڵامەکان سنوردارن و دەبێت فێرخوازپابەندیان بێت و ناتوانێت لەو چوارچێوەیە دەربچێت .

4- دەتوانرێت لە ڕێگەی ئەم جۆرە پرسیارانەوە ، هەڵسەنگاندن بۆ زۆربەی بابەتەکانی وانەکە بکرێت و ژمارەیەکی زۆر پرسیار بهێندرێتەوە ، بە پێچەوانەی پرساری گوتاری کە ناتوانێت هەڵسەنگاندن بۆ زۆربەی بابەتەکانی وانەکە بکات ، لە بەرئەوە ژمارەیەکی دیاریکراو پرسیار لە خۆ دەگرێت .

5- دەتوانرێت لەم جۆرە پرسیارەدا ، بەوردی نمرە بۆ هەموو پرسارو لقەکان دابنرێت .

6- پرسیاری بابەتی ئاسانە بۆ مامۆستاو فێرخوازو بەڕێوبەر ، لە بەر ئەوەی تەم و مژاوی نیە و هەڵەچنی دوورە لە مەزاج و خودی مامۆستاو سەر ئێشەو کێشە و مشت و مڕ بۆ هیچ لایەك دروست ناکات .

7- لەم جۆرە پرسیارەدا ، پاك و خاوێنی و جوان نووسی و رەوانبێژی و رازندنەوە ، هیچ ڕۆڵێکیان لە سەر نمرە دانان و هەڵەچنی نابێت و مامۆستا ناتوانێت نمرەیان لە سەر دابنێ و کەس مافی ناخورێت و تەنها نمرە لەسەر وەڵامە راستەکان دادەنرێ .

ئەمانەی سەرەوە لە گرنگترین خاڵە بەهێزو لایەنە باشەکانی پرساری بابەتین ، بەڵام وەك پێشتر ئاماژەم بۆ کرد هەموو جۆرە پرسیارێك لایەنی باش و خراپی هەیە ، لایەنە خراپ و نێگەتیفی پرساری بابەتی بریتیە لە باشیەکانی پرسیاری گوتاری ، واتە لە توانای پرسیاری بابەتی نیە کە پێوانە و هەڵسەنگاندن بۆ توانی فێرخواز (ڕێکخستنی زانیاریەکان ، کورتکردنەوەی بابەتەکە ، پێشکەش کردنی مەنتیقی بابەتەکە) و (جیاکردنەوەی فێرخوازی بیرمەند لە فێرخوازی دەرخکارو توتی ئاسا بەبێ تێگەیشتن لە مانای بابەتەکە) سەرەڕای بوونی خەملاندن و بواری کۆپیکردن (غش) .

جۆرەکانی پرسیاری بابەتی Types of the Subjective Tests

1- پرسیارەکانی راست و هەڵە .
2- پرسیارەکانی جووتکردن (بەیەك گەیاندن)
3- پرسیارەکانی هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك .

1- پرسیارەکانی راست وهەڵە True-False Answers Test

لەم جۆرە پرسیارەدا کۆمەڵێك برگەو دەستەواژە و پرسیار لە فێرخواز دەکرێت لە بەردەم هەر برگە و پرسیارێکدا دوو وەلاَم هەیە (بەڵێ) و (نەخێر) ، داوا لە فێرخواز دەکرێت کە یەکێك لەو دوو وەلاَمە هەڵبژێری .

بوارەکانی بەکارهێنانی پرسیارەکانی راست وهەڵە

هەریەك لە پرسیارەکانی بابەتی بوارو جێگای گونجاوی خۆی هەیە و ئەگەر مامۆستا درکی بە جێگاو بوارەکەی کرد ، ئەوا سەرکەتوو دەبێت و بە پێچەوانەشەوە سەرکەتوو نابێت ، واتە هەندێك جارو لە هەندێك بواردا ، پرسیاری راست و هەڵە گوونجاو لەبارە بەلاَم لە بوارو کاتێکی تردا پرسیاری هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك گونجاوترو باشترە .

ئینجا ئەگەر بمانەوێت پرسیاری راست و هەڵە ئاکامی خۆی بپێکێت ، ئەوا دەبێت لەم بوارانەی خوارەوەدا بەکاربهێندرێت

1– بۆ پێوانە کردنی توانای فێرخواز بۆ ناسینەوە زاراوە چەمك و پرانسیپ و دەستەواژەکان
2– بۆ پێوانە کردنی توانای فێرخواز لە بواری تێگەیشتنی زاراوەو چەمك و پرانسیپ و پەیوەندی نێوان دیاردەکان .
3– بۆ پێوانە کردنی توانی فێرخواز لە بواری دۆزینەوەو زانینی هەڵە زەق و باوەکان کە لەگەڵ راستیەکان و زانیارییە واقعیەکاندا ناگونجێن .
واتە ناتوانرێت لە ریگەی پرسیارەکانی راست و هەڵە وە پێوانەی توانستە بالاَکانی وەك (پراکتیزە کردن و شیتەڵکردنەوەو هەڵسەنگاندن) بکرێت .

باشیەکانی پرسیارەکانی راست و هەڵە:–

1- به ئاسانی هه‌ڵه‌چنی ده‌كرێت .
2- دانانی نمره‌كان و هه‌ڵه‌چنی به ئه‌و په‌ڕی بابه‌تیانه ده‌كرێت .
3- ده‌توانرێت له‌ ڕێگه‌یه‌وه زۆرترین پرسیار بهێندرێته‌وه‌و زۆربه‌ی به‌ش و لایه‌نه‌كانی بابه‌ته‌كه بگرێته‌وه .

<u>كه‌م وكورتیه‌كانی پرسیاره‌كانی ڕاست و هه‌ڵه :–</u>

1- بوارو چانسی خه‌ملاَندن (50٪) .
2- ته‌نها ئاسته نزمه‌كانی پۆلَینه‌كه‌ی بلوم پێوانه ده‌كات به تایبه‌تی ناسینه‌وه‌و یادكردنه‌وه‌ی زانیاریه‌كان وله‌ تواناپدانیه كه پێوانه‌ی توانسته به‌رزه‌كان بكات .

<u>بنه‌ماكانی دانانی پرسیاره‌كانی ڕاست وهه‌ڵه :–</u>

1- پێویسته كه برگه وپرسیاره‌كانی به جۆرێك دابنرێت كه به ته‌واوی ڕاست بێت ، یان به ته‌واوی هه‌ڵه بێت و هیچ بوارێكی بۆ مشت ومڕو بگره‌و به‌رده‌و گومان تێدا نه‌بێت .
2- پێویسته له‌و برگه‌و ده‌سته‌واژانه دوور بكه‌وینه‌وه كه دوو بیرۆكه‌ی له‌ خۆگرتووه ، به تایبه‌تیش كاتێك یه‌كێك له‌و دووبیرۆكه‌یه ڕاست بێت یان هه‌ڵه‌بێت .
3- باشتر وایه له‌و پرسیارو ده‌سته‌واژانه دوور بكه‌وینه‌وه كه (نه‌ریَ) (نفی)ی تێدا یه ، وه‌ئه گه‌ر به‌كاریش هات ئه‌وا ده‌بێت هێلی به ژێر دابهێنرێت ، بۆ ئه‌وه‌ی فێرخواز به ئاگابێت بۆی ، چونكه ده‌ركه‌وتووه كه فێرخواز (به تایبه‌تیش زیره‌كه‌كان) ده‌ست ده‌كه‌ن به وه‌لاَمدانه‌وه‌ی پرسیاره‌كان ، به بیَ ئه‌وه‌ی به ئاگابن بۆ ئه‌و (نه‌ریَ) یه‌ووا ده‌زانن كه (نه‌ریَ)ی تێدانیه‌وبه ئه‌وه‌ش ده‌كه‌و نه هه‌ڵه‌وه ، كه‌واته ئه‌و (نه‌ریَ)یه ده‌بێت به ته‌ڵه‌و داوو فێرخوازه زیره‌كه‌كان پیَوه‌ی ده بن ، له‌ به‌رئه‌وه باشتر وایه لیَی دوور بكه‌وینه‌وه .
4- نابێت به‌رده‌وام پرسیارو ده‌سته‌واژه ڕاسته‌كان درێژتر یان كورتربن له‌ ده سته‌واژه هه له‌كان ، چونكه ئه‌وه ده‌بێت به هۆكارێك بۆ ئه‌وه‌ی فێرخواز بگاته ئه‌و ده‌رئه‌نجامه‌ی كه هه‌ر چی وه‌لاَ می ڕاسته درێژه یان كورته ،واته له‌ ڕێگه‌ی درێژی وكورته‌وه وه‌لاَمه ڕاست وهه له‌كان ده‌زانیێت ، نه‌ك له‌ ڕێگه‌ی زانیاری وتێگه‌یشتنه‌وه .
5- نابێت برگه‌وده‌سته‌واژه‌كانی ناو كتێب ومه‌لزه‌مه‌كان وه‌ك خۆی بگوێزریته‌وه‌وبكرێت به پرسیار ، چونكه ئه‌وه ده‌بێت به هانده‌ر بۆ ئه‌وه‌ی فێرخواز فێری ئه‌زبه‌ركردن بێت نه‌ك تێبگات .

<u>2- پرسیاره‌كانی جووتكردن (به‌یه‌ك گه‌یاندن)(المطابقة او المزاوجة):– Corresponding Test</u>

برگەو دەستەواژەکانی پرسیارەکانی جووتکردن (بەیەك گەیاندن) لە دوول ست پێك دێت ،کەهەرلیستەی لەکۆمەلێك رەگەزپێك دێت وە پێویستە هەر رەگەزێك لە لیستی یەکەم گونجاوو جووت تەبا بێت لەگەڵ یەکێك لە رەگەزەکانی لیستی دووهەم ویەکتری تەواو بکەن و پەیوەند یەکی بەهێز لە نێوانیاندا هەبێت . لەم جۆرە پرسیارەدا داوالە فێرخواز دەکرێت کەلیستی یە کەم بخوێنێتەوەو بۆ هەر رەگەزو بەشێکی ،رەگەزو بەشێکی تری لەلیستی دووهەم بۆ هەڵبژێرێ .واتە پەیوەندی لەنێوان هەر یەك لەرەگەزەکانی لیستی دووهەم بدۆزێتەوەو بەیەکیان بگەیەنێت .

لەم جۆرەپرسیارەدا بەلیستی یەکەم دەگوترێ (پێشەکیەکان)و بە لیستی دووهەمیش دەگوترێت (وەڵامەکان) وهەردوو لیستەکەش بە شێوەیەکی ستوونی (عمودی) بەرانبەر یەکتری دادەنرێت ، لای راست بۆ پێشەکی لای چەپیش بۆ وەڵامەکانە .بە شێوەیەکی گ شتی ژمارە کان (1,2,3,.......هتد) دەدرێت بە پێشەکیەکان و پیتەکانی (أ ,ب ,ج ....هتد) دەدرێت بە وەڵامەکان .

بوارەکانی بەکارهێنانی پرسیارەکانی (جووت کردن) (بەیەك گەیاندن):-

ئەم جۆرە پرسیارانە گونجاون بۆپێوانە کردن و هەڵ سەنگاندنی نا سینەوەی ئەو زانیاریا نەی کە پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە و تەواو کەری یەکترین وەك (و شەوماناکانیان)و زاراوەو پێنا سەکانیان) و(رووداوو مێژووەکانیان)و (نووسەرو بەرهەمەکانیان) و (داهێنەرو داهێنانەکانیان)و (زاناو تیۆرەکانیان)و (پێك هاتەی کیمیاوی و هێماکانیان) ......هتد .

باشیەکانی ئەم جۆرە پرسیارانە:-

1- دانانی ئەم جۆرە پرسیارانە ئاسانترو خێراترە لە دانانی پرسیارەکانی هەڵبژاردن لە چەند دانە یەك ، هەروەها رووبەرو شوێنی کەمتر لەسەر کاغەز (لە کاتی چاپکردن) داگیر دەکات و کاتی باشیش بۆ فێرخواز دەگەرێنێتەوە لە کاتی خوێندنەوەو وەڵامدانەوەی ئەم جۆرە پرسیارانەدا.
2- ئەگەر وەڵامەکان گونجاوو لەباربن بۆ پێشەکیەکان ئەوا کەمتر بوار بە فێرخواز بۆ ئەوەی خەمڵاندن بکات و نمرەی بە ناهەق دەست بکەوێت ، لە کاتێکدا لە پرسیاری راست و هەڵە بە ئاسانی دەستی دەکەوێت .

کەم و کورتیەکانی پرسیارەکانی جووتکردن(بە یەك گەیاندن) :-

1- ئەم توانستانەی ئەم جۆرە پر سیارانە پێوا نەی دە کات کەم و سنوردارن و بۆ پێوا نەکردنی توانستەکانی (پراکتیزە کردن و شیتەڵکردنەوەو هەڵسەنگاندن) ناگونجێت .

2- لە بەرئەوەی ئەم جۆرە پرسیارە پێویستی بە دوو لیست (کۆمەڵ) لە زانیاری هەیە کە پەیوە ندی لە نێوانیان هەبێت و تەواوکەری یەکتر بن ، بۆیە زۆر بە کەمی بەکاردەهێنرێت بۆ زۆر با بەت گونجاو نیەو ناتوانێت پێوانەی یەکە بچووك و سەربەخۆکان بکات .

بنەماکانی دانانی پرسیاری جووتکردن (بەیەك گەیاندن) :-

1- پێویستە یەکەو برگەکانی پێشەکییەکان گونجاووهاورێك بێت لەگەڵ برگەو یەکەکانی وەڵامەکان و تایبەت بن بە هەمان بابەت . کەلەوانەیە پێشەکی ووەڵامەکان تایبەت بن بە رووداوی مێژوویی نزیك لە یەك یان بەرهەم وداهێنانی ژمارەیەك زاناو داهێنەری یەك بواری زانستی .

2- نابێت ژمارەی پێشەکییەکان یەکسان بێت بە ژمارەی وەڵامەکان چونکە ئەمە دەبێتە هۆی زانینی دواهەمین دانە ، دوای زانینی ئەوانی تر ، لەبەرئەوە ئەگەر پێشەکییەکان چوار دا نە بوو ئەوا دەبێت وەڵامەکان پێنج دانە بن .

3- پێویستە تا دەتوانرێت دەبێت وەڵامەکان کورت و پوخت بن .

4- باشتر وایە کە ژمارەی پێشەکییەکان لە چوار دانە زیاتر نەبن و ژمارەی وەڵامەکانیش لە پێنج ، وەناشبێت لە ئەوە کەمتر بن .

پرسیارەکانی هەڵبژادن لە چەند دانەیەك (الاختیار ن متعدد):- Multiple- Choices Test

برگەکانی ئەم جۆرە پرسیارانە تایبەتە بە گرفتێك کە لە رێگەی رستەیەکەوە یان زیاتر لە ر ستەیەك دەخرێتە روو کە پێی دەڵێن بناغەی (ئەسڵی) برگەکە ، دواتر لە بەرانبەر یان لە ژێر ئەو گرفتە ژمارەیەك وەڵام و رێگە چارە وەك (بدائل) دادەنرێن کە یەکێك لەو وەڵامانە یان زیاتر لە وەڵامێك راست و گونجاون ، ئینجا داوالە فێرخواز دەکرێت کە راسترین وەڵام یان رێگا چارەی گونجاو بۆ ئەو گرفتە هەڵ بژێری . بە وەڵامەکان دەگوترێ (جێگرەوەکان) (بدائل) کە بە شێوەیەکی گشتی ژمارەیان لە نێوان (3–5) دانەیە . بناغەو برگەی سەرەکی بە شێوەی پرسیار یان لە سەر شێوەی برگەیەکی ناتەواو دادەرێژرێت .

بوارەکانی پرسیارەکانی هەڵبژاردن لەچەند دانەیەك :-

ئەم جۆرە پرسیارانە باشترین جۆری پرسیارەکانی بابەتین ، هەر لەبەر ئەوەشە کە زۆربەی زیرەکی پێوە جیهانیەکا ن وتاقیکردنەوەو ئەزموونەگشتیەکان لەم جۆرە پرسیارەیەوبەزۆری بەکاردەهێنرێن . لە توانای

ئەم جۆرە پرسارەدا هەیە کە پێوانەی زۆربەی توانستە عەقڵیەکانی پۆڵینەکەی بلوم (یادکردنەوەی زانیارییەکان ، تێگەیشتن ، پراکتیزە کردنی پرانسیپ و گشتاندنەکان و تەنانەت شیتەڵکردنوەی زانیارییەکانیش)بکات .

باشیەکانی پرسیارەکانی هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك :-

1- ئەم جۆرە پرسیارە پێوانەی زۆر توانستی عەقڵی دەکات لە کاتێکداکە پرسیارەکانی راست و هەڵە یان بەیەك گەیاندن ،ناتوانن پێوانەیان بکە .

2- زۆر بە بابەتیانەو راستگۆیانە هەڵەچنی وەلاٌمەکان دەکرێت .

3- ئەم جۆرە پرسیارە کەمتر لە راست وهەڵە بوارو چانسی خەملاٌندنی تێدایە .

کەم وکورتیەکانی پرسیارەکانی هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك :-

1- دانان و ئامادەکردنی ئەم جۆرە پرسیارانە زەحمەتترە لە دانان و ئامادەکردنی پرسیاری راست وهەڵە وبەیەك گەیاندن .

2- کاتێکی زۆری دەوێت بۆ خوێندنەوەو وەلاٌمدانەوەیان ، ئەگەر بەراورد بکرێت بە پرسیارەکانی راست وهەڵە .

3- ئەگەر بە رێژەیەکی کەمیش بێت ، فێرخواز دەتوانێت خەملاٌندن بکات و هەندێك نمرە کە مافی خۆی نیە دەستی بکەوێت .

بنەماکانی ئامادەکردنی پرسیارەکانی هەڵبژاردن لە چەد دانەیەك :-

أ- تایبەت بەبڕگەی سەرەکی (ئەسڵی بڕگەکە):-

1- پێویستە بڕگەی سەرەکی واتە ئەسڵی بڕگەکە لە یەك گرفت و کێشە پێك بێت و فێرخواز بە ئاسانی لێی تێبگات.

2- پێویستە بڕگەی سەرەکی پوخت و کورت بێت ودرێژدادڕی و زیادەڕۆیی تێدا نەبێت.

3- ئەگەر پێویستی کرد کە وشەیەك یان زیاتر لە وشەیەك لە سەرەتای هەر وەلاٌمێك دووبارە ببێتەوە . ئەوا دەبێت ئەو وشانە بۆ بڕگەی سەرەکی بگوزرێتەوە .

4- باشترە کە نەرێ(نفی) لەم جۆرە پرسیارەدا نەبێت ، وە ئەگەر تیایدا بوو ئەوا دەبێت هێڵیکی بە ژێردا بهێنرێت ، بۆ ئەوەی فێرخواز بە ئاگابێت بۆی وە نابێت بە هیچ شیوەیەك (نەری، نەرێ ، نفی ، نفی) تێدا بێت چونکەدەبێتە هۆی سەر لێشێواندنی فێرخواز بە تایبەتیش زیرەکەکان .

5- دەبێت ئاگاداری ڕێزمانی بین ، واتە نابێت لە کاتی دانانی پرسیارەکان وشەیەکی تێدا بـێت کە ئاماژە بۆ (کۆ) ، لە هەمان کاتدا لە وەڵامەکاندا تەنها یەك دانە بە شێوەی (کۆ) هەبێت ، کە ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە فێرخواز یەکسەر وەڵامی ڕاست بزانێت یان لە لا یەکی ترەوە ڕاناوی کەسی یەکەم لە هەردوو لا هەبێت (پێشەکی و وەڵامەکان) .

ب–بنەماکانی تایبەت بە وەڵامەکان (بدائل) :

1- پیویستە وەڵامەکان بە شێوەیەك دابڕێژرێت کە یەك وەڵامیان ڕاست بێت یان لە هەموویا ڕاستترو گونجاوتر بێت و مشت و مڕو بگرەو بەردەی نەوێت .
2- پێویستە کە هەموو وەڵامەکان نزیکبن لە یەکتری و تەواکەری یەکتری بن هەر هەموویان تایبەت بن بە هەمان بوارو گرفت ، بۆ نموونە هەر هەموویان تایبەت بن بە یەك قۆناغی مێژوویی یان یەك بواری زانستی یان یەك ناوچەی جوگرافی
3- پێویستە وەڵامەکان بە جۆرێك دابڕێژرێن ، کە فێرخواز وا بزانێت هەر هەموویان را ستە و سەرنجی فێرخوازەکان بۆ لای خۆی ڕابکێشی .
4- پێویستە ئەو وشەو زاراوانەی کە لە وەڵامە هەڵەکاندا بەکاردەهێندرێت ، ناسراو ین و فێرخواز پێیان نامۆ نەبێت و نزیك بن لە ئەو وشەو زاراوانەی کە لە وەڵامە ڕاستەکاندا بە کاردەهێندرێن .

پرسیاری زارەکی (الاختبارات الشفويه) The Oral Tests the Practical Test

هەندێك جار پرسیارە نووسراوەکان (گوتاری و بابەتی) ئامانجی مامۆستا ناپێکێت ، بۆیەناچار دەبێت کە پەنا بۆ جۆرێکی ترلە پرسیار ببات ئەویش پرسیاری زارەکیە . پرسیاری زارەکی ئەو جۆرە پرسیارەیە کە خوێندنەوەو نووسینی تێدا بەکارناهێنرێت ، بەڵکو تەنها پرسیار لە فێرخواز دەکرێت و پێویستە فێرخواز بە دەم (زار) وەڵامی مامۆستا بداتەوە ئیتر بەبێ ئەوەی یەك وشە بنووسێ یان بیخوێنێتەوە بە زۆریش ئەم جۆرە پرسیارانە لە ئەو شێوەیەیە کە وەڵامی درێژ یان کورتی پێویستە ، بە دەگمەن لە ئەو جۆرە یە کە وەڵام هەڵبژێری واتا (بابەتی) بێت .

بەزۆریش پرسیاری زارەکی تاکیە (فردی) واتە لە یەك کاتدا پرسیار تەنها لە فێرخوازێك دەکرێت و ناتوانرێت بدرێت بە ژمارەیەك فێرخواز، لە بەرئەوەی وەڵامەکە دەزانرێت و ئەوانی تریش هەمان وەڵام دەدەنەوە ، هەر لە بەرئەوەشە کە ئەم جۆرە پرسیارانە ناتوانێ هەڵسەنگاندنی گشتی بۆ هەموو فێرخوازەکان بکات و بەیەکتریان بەراورد بکات ، لەبەرئەوەی هەموویان وەڵامی چەند پرسیارەکی هاو یەش نادە نەوە، بەڵکو هەریەکەیان وەڵامی پرسیارێك دەداتەوە کە جیاوازە لە پرسیاری فێرخوازێکی تر ، ئەمەش وا دەکات

که پرسیاری هەندێك فێرخواز سوك بێت و هەندێکی تر یان قورس و ئەوانی تر مامناوەندی بێت ، سەرەڕای ئەوەش ئامانجی پرسیارەکان جیاواز دەبێت .
هەرچەندە پرسیاری زارەکی ئەو کەم وکورتیانەی هەیە ،بەلاَم لە گەلّ ئەوە شدا هەتاوەکو ئێستا هەر بەکاردەهێنرێت و ڕۆڵی خۆی هەیە لە پرۆسەی پەروەردەو فێرکردندا و ناتوانرێت پشت گوێ بخرێت ،لەبەر ئەوەی تەنها ئامرازو کەرەستەیە بۆ پێوانەکردن و هەلّسەنگاندنی تواناى قسەکردن و دەستنیشانکردنی کەم و کورتی زمان و پێوانەکردنی تواناى نوسینی نیە ، هەروەها هەلّسەنگاندن و پێوانەکردنی توانای فێربوونی منداڵی بچووك که توانای نوسینی نیه ، هەروەها هەڵسەنگاندن و پێوانەکردنی تواناکانی کەسانی نەخوێندەوار .

پرسیاری پراکتیکی (الاسئلة العلمية)

جۆرێکی تر لە پرسیار ، که وەك کەرەستەو پێوانەکار بەکاردەهێنرێت بۆ پێوانەکردن و هەڵسەنگاندنی توانای فێرخواز ، پرسیاری پراکتیکیه . ئەم جۆرە پرسیارە گونجاوە بۆ پێوانەکردنی شارەزایی و کارامەییەکان (مهارات) که پێویستە لە گۆرەپانی کارکردن و لە کاى بە ئاکام گەیاندنی چالاکییەکاندا بەرجەستە بن . بۆ نموونە چالاکی و شارزاییەوەرزشی وهونەری و پیشەسازی و کشتوکاڵیەکان ناتوانرێت لە ڕێگەی پرسیاری گوتاری و بابەتی و زارەکییەوە پێوانە بکرێت ، بەڵکو دەبێت لە ڕێگەی پرسیاری پراکتیکیەوە و لەگۆرەپاندا پێوانەی شارەزایی و لێهاتوویی (وەرزشی ، وێنەکێشان ، مۆسیقا ژەنین ، دروست کردنی نەخشە ،کشت وکاڵ ،پیشەسازی ، چێشت لێنان ، کاری دەستی ، ماشێن لێخوڕین ،چاپکردن ،....... هتد) بکرێت .

چەند نمونەیەك بۆ پرسیاری گوتاری و بابەتی :-

أ- پرسیاری گوتاری :-

1- جیاوازی چییە لە نێوا بۆ چوونەکانی فرۆید و بۆچونەکانی سکینەر دەرباری ڕۆڵی بایۆلۆژیاو ژینگە .
2- باسی سودەکانی بەنداوی دوکان بکە .
3- خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانی نێوان کۆمپیوتەرو مێشکی مرۆڤ چین ؟
4- پێناسەی ئەمانەی خوارەوە بکە ؟

ب-پرسیارە بابەتیەکان

راست و هەڵە :-

1- لە ساڵی 1879 دەروونزانی بوو بە زانست .   راستە ☐   هەڵەیە ☐

2- ئاو لە سەد پلەی گەرمیدا دەكوڵێ .   راستە ☐   هەڵەیە ☐

3- هاوینەهەواری گەلی عەلی بەگ دەكەوێتە سنووری پارێزگای دهۆك .

راستە ☐   هەڵەیە ☐

جووتكردن (بەیەك گەیاندن) :-

ئەندامەكانی لەش	فەرمانەكانی
1- ددان	أ- بیستن
2- چاو	ب- بۆنكردن
3- گوێ	ج- هەناسەدان
4- لوت	د- خواردن و لەتكردن
	و- بینین

هەڵبژاردن لە چەند دانەیەك :-

نزیكترین هەسارە لە رۆژ لە كۆمەڵەی خۆر بریتیە لە :-

أ- زەوی   ب- عەتارد   ج- مەریخ   د- مشتەری

كام لەم زانایانەی خوارەوە سەر بە رێبازی جەشتاڵتە:-

أ- سكینەر   ب- فرۆید   ج- كۆهلەر   د- بافلۆف